

**ALBÜM VE PLAK KAPAK TASARIMINDA BASKI SANATLARI
KULLANIMININ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ozan BATMAN

Eskişehir 2024

**ALBÜM VE PLAK KAPAK TASARIMINDA BASKI SANATLARI KULLANIMININ
ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ**

Ozan BATMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ Baskı

Sanatları Anasanat Dalı Danışman:

Prof. Saime DÖNMEZER

Eskişehir Anadolu

Üniversitesi Lisansüstü

Eğitim Enstitüsü Ekim 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ozan Batman'ın “**Albüm ve plak kapak tasarımında baskı sanatları kullanımının örnekler üzerinden incelenmesi**” başlıklı tezi **26 Ekim 2024** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Oğretim ve Sınav Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca, **Baskı Sanatları Anasanat** dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

UnvanıAdıSoyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı)

: Prof. Saime DÖNMEZER

Üye

: Prof. Nilgün SALUR

Üye

: Dr.Oğr.Üy. Elif Feyza TÜRKMEN

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ALBÜM VE PLAK KAPAK TASARIMINDA BASKI SANATLARI KULLANIMININ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Baskı Sanatları Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2024

Danışman: Prof. Saime DONMEZER

“Albüm ve Plak Kapak Tasarımında Baskı Sanatları Kullanımının Örnekler Üzerinden İncelenmesi” adlı bu çalışmada, müzik sektöründe albüm ve plak kapaklarında baskı sanatları kullanılarak üretilmiş kapak görselleri üzerinden örnekler verilip bununla birlikte içerikleri, anlamları, hikayeleri, teknikleri incelenmiştir. Baskı sanatlarının müzik sektöründeki yeri, girişi, gelişimi ve kullanımı ele alınmıştır. Bu bağlamda müzik sektöründe albüm kapaklarının tarihi ve gelişim süreci, kapaklardaki görsellerin üretimi, teknikleri, hikayeleri, baskı sanatlarından yardım alınarak ne şekilde üretildiği ve kullanıldığı gösterilmeye çalışılacaktır. Bu çalışmanın amacı müzik endüstrisinin başlangıcından itibaren farklı dönemlerde ve tarzlarda çeşitli ekiplerin, yapım şirketlerinin, sanatçıların baskıresim tekniklerinden yararlanarak müzik sektörüne ürettikleri eserleri, içerikleri, görselleri kronolojik olarak örneklendirilmesidir.

Anahtar Sözcükleri: Baskıresim, Müzik, Klasik Rock, Albüm Kapakları, Kapak Tasarımı

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF THE USE OF PRINTMAKING IN ALBUM AND RECORD COVER DESIGN THROUGH EXAMPLES

The Printmaking Art Major

Anadolu University Graduate School, October 2024

Advisor: Prof. Saime DONMEZER

In this study titled “Examination of the Use of Printmaking Arts in Album and Record Cover Design Through Examples”, examples are given through cover visuals produced using print arts on album and record covers in the music sector, and their contents, meanings, stories, and techniques are examined. The place, introduction, development, and use of print arts in the music sector are discussed. In this context, the history and development process of album covers in the music sector, the production of visuals on covers, their techniques, stories, and how they are produced and used with the help of print arts will be tried to be shown. The aim of this study is to chronologically exemplify the works, contents, and visuals produced by various teams, production companies, and artists in different periods and styles since the beginning of the music industry using printmaking techniques.

Keywords: Printmaking, Music, Classic Rock, Album Covers, Cover Design

ÖNSÖZ

Bütün sürecimde bana destek olan tez danışmanım Saime Dönmezer'e, sanat alanında çokça yol kat ettiğimiz ekip arkadaşlarım olan Ye'r Community'ye ve hep yanımda olan ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Ozan BATMAN

05/11/2024

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Ozan BATMAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
ÜRETKEN YAPAYZEKA KULLANIM BEYANI	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ERKEN DÖNEM MÜZİK VE BASKI SANATLARI İLİŞKİSİ VE ALBÜM VE PLAK KAPAĞI TASARIMINDA BASKİRESİM TEKNİKLERİNİN KULLANIMI.....	3
1.1. Litografi.....	5
1.2. Gravür	6
1.3. Serigrafi	6
1.4. Litografi ve Müzik Sayfaları Basımı	7
1.5. Erken dönem müzik sektöründe baskı sanatları kullanımı	7

1.6. Kapak Tasarımı ve üretiminin Desteklenmesi	8
1.7. Alex Steinweiss ve Colombia Records	9
1.7.1. Steinweiss sonrası albüm kapakları	15

İKİNCİ BÖLÜM

2. BASKI TEKNİKLERİ KULLANILARAK ÜRETİLMİŞ ALBÜM KAPAK TASARIMLARI.....	16
2.1. ANDY WARHOL	16
2.1.1. Warhol Albüm Kapakları	16
2.2. PETER BLAKE.....	30
2.2.1. Sgt. Peppers Lonely Heart Club Band:	30
2.3. HIPGNOSIS	31
2.3.1. STORM THORGERSON	32
2.3.2. GEORGE HARDİE	33
2.3.3. AUBREY POWELL	33
2.4. HYPGNOSIS ALBÜM ÖRNEKLERİ.....	34
2.4.1. Led Zeppelin I:.....	34
2.4.2. Pink Floyd Dark Side Of The Moon:	35
2.4.3. Pink Floyd Wish You Were Here:	37
2.4.4. Pink Floyd Animals:	38
2.4.5. Led Zeppelin In Through the Out Door:	41
2.5. Robert Rauschenberg.....	43
2.5.1. Talking heads:	43
2.6. Jean-Michel Basquiat	45
2.6.1. The Offs First Records:.....	46
2.7. Raymond Pettibon	48
2.7.1. Sonic Youth Goo:	48

2.8. Julian Opie.....	49
2.8.1. Blur The Best of :.....	50
2.9. Banksy	51
2.9.1. Think Tank:	51
2.9.2. BADMEANİNGOOD:	52
2.10. Stanley Donwood	53
2.10.1. Thom Yorke The Eraser:	54
SONUÇ	56
KAYNAKÇA	
EKLER	
-Stoughton Printing Company ve Müziğin Baskısı Sergisi	
-Lincoln's Collection Museum	
-Zuccaire Gallery	
-Williamson Sanat Galerisi	
-National Print Museum	
-Sotheby's	
-MoMA New York	
-Groninger Museum	
GORSEL KAYNAKLARI	

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1.1. <i>Robert Southey's Quadrilling: A favourite Song, 1821</i>	8
Görsel 1.2. <i>Gloria G.O. 13078a, Carl Ltrömind AG, Du schwarzer Zigeuner, Alman Tangosu, 1933</i>	9
Görsel 1.3. <i>Alex Steinwiess'in plak gömleği tasarımı</i>	10
Görsel 1.4. <i>Rodgers and Hart'tan Smash Song Hits, Richard Rodgers and Imperial Orchestra, Columbia Records, 1939</i>	11
Görsel 1.5. <i>Songs of Free Men, Columbia Records, 1942</i>	12
Görsel 1.6. <i>Boogy Woogie, Columbia Records, 1941</i>	13
Görsel 1.7. <i>Beethoven Piano Concerto No.5 in E-flat, Columbia Records, 1942</i>	13
Görsel 1.8. <i>Steinweiss'in Decca Plakçılık The Firebird Suite albümü için tasarladığı Litografi baskısı, 1957</i>	15
Görsel 2.1. <i>Carlos Chávez, A Program of Mexican Music, 1949</i>	17
Görsel 2.2. <i>Andy Warhol, Giant Size \$1.57 Each, 1963</i>	19
Görsel 2.3. <i>Velvet Underground & Nico, 1967</i>	20

Görsel 2.4. <i>Rolling Stones, Sticky Fingers, 1971</i>	22
Görsel 2.5. <i>Paul Anka, The Painter, 1976</i>	23
Görsel 2.6. <i>Rolling Stones, Love You Live, 1977</i>	24
Görsel 2.7. <i>Liza Minelli, Live at Carnegie Hall, 1981</i>	25
Görsel 2.8. <i>Diana Ross, Silk Elecktric, 1982</i>	26
Görsel 2.9. <i>Rainer Werner, Fassbinder Querelle, 1982</i>	27
Görsel 2.10. <i>John Lennon, Menlove Ave., 1986</i>	28
Görsel 2.11. <i>Aretha Franklin, Aretha, 1986</i>	29
Görsel 2.12. <i>Peter Blake, The Beatles, Sgt.Peppers Lonely Heart Club Band, Serigrafi baskı, 1967</i>	31
Görsel 2.13. <i>George Hardie, Led Zeppelin I, 1969</i>	35
Görsel 2.14. <i>Pink Floyd, Dark Side Of The Moon, 1973</i>	36
Görsel 2.15. <i>Pink Floyd, Wish you Were Here, 1975</i>	38
Görsel 2.16. <i>Pink Floyd, Animals, 1977</i>	40
Görsel 2.17. <i>Aubry Powell, Led Zepplin In Through the Out Door albüm kapağının baskılarını imzalarken, 2000</i>	41
Görsel 2.18. <i>Led Zepplin, In Through the Out Door, Albüm kapakları örneklerinden biri, 1979</i>	42
Görsel 2.19. <i>Talking Heads Speaking in Tongues, 1983</i>	45
Görsel 2.20. <i>The Offs, First Record, 1984</i>	47
Görsel 2.21. <i>Sonic Youth, Goo, 1990</i>	49
Görsel 2.22. <i>Blur, The Best of, 2000</i>	50
Görsel 2.23. <i>Blur, Think Tank, 2003</i>	52
Görsel 2.24. <i>Peanut Butter Wolf, BADMEANİNGOOD serisi, 2003</i>	53
Görsel 2.25. <i>Thom Yorke, The Eraser, 2006</i>	55
EK-1 Görsel 1. <i>Şirketin tipo baskı makinası ve sergiden bir görsel, 2016</i>	
EK-1 Görsel 2. <i>Lincoln's Collection Museum, Album Artwork Through the Ages, 2022</i>	

EK-1 Görsel 4. *Williamson Sanat Galerisi, 2023*

EK-1 Görsel 5. *National Print Museum, Irish Printing Album Covers, 2017*

EK-1 Görsel 6. *Sotheby, Andy Warhol Albüm kapakları ve müzik baskıları sergisi, 2015*

EK-1 Görsel 7. *MoMA, Design for Ear and Eye, 2015*

EK-1 Görsel 8. *Groninger Museum, Art of Hypnosis, 2023*

GİRİŞ

Baskıresmin ve müziğin ortak özelliği olan kalıp üzerinden çoğaltılma ile yayılarak kitlelerle iletişim kurma kültürü ortaktır. Plak ve albüm gibi müzik formatlarını satın almak, toplamak ya da biriktirmek plastik sanatların baskı sanatları alanıyla denk düşmektedir. Müzik severlerin beğendikleri bir albüm ve o albümün kapağı kişi ile arasında bir bağ oluşmaktadır.

Müzik endüstrisi 1886 yılında Thomas Edison'un fonograf keşfinin gramofon adıyla halka arz edilmesiyle ile başlamıştır. Fonografi devrim niteliğindedir ve artık kitleler istedikleri zaman istedikleri sesi gramofon ve plaklar yardımıyla duyabileceklerdir. Plaklar düz disklerdir ve müzik kayıtları mikro oluklar olarak üzerlerine kodlanmıştır. Plak fonografin üzerlerine yerleştirildiğinde, oluklar iğne yardımıyla titreşir ve kaydedilen ses gramofon aracılığıyla çalınır. Fonograf kayıtların erken dönemi ses kayıt teknolojisi fazlasıyla sınırlıdır, çünkü her kayıt yalnızca birkaç dakikalık bilgi tutabilir. Tüketici başka bir şarkı dinlemek istediğinde yeni bir plak takmak zorundadır ve zaman kısıtlamasına uymak için müzisyenler ürettikleri şarkıları kısa tutması gerekmektedir.

Zaman geçtikçe kayıtların boyutları büyümüştür daha fazla veri tutabilir hale gelmiştir. 1940'lara gelindiğinde kayıtlar önlü arkalı ortalama 15 dakika içerik saklayabilir haldedir. Bu da sanatçıların şarkılarından oluşan bir koleksiyon kaydetme ve bu koleksiyonu albümler halinde yayınlama olanağı tanımaktadır. Boyutların büyümesi, albüm kültürü ve satışlar artmasıyla kayıt ve yapım şirketleri yeni pazarlama teknikleri öne sürmüştür. 1940'ların başlarında müzik endüstrisinin henüz keşfedilmemiş bir alanı da tüketicinin albüm sanatının estetiğiyle tanışması olacaktır. Kapakları tasarlayan sanatçılar plak şirketleri tarafından etkili bir pazarlama stratejisi olarak görülecektir. Bu albüm kapaklarının bazılarında baskı sanatları tekniklerinden yararlanılmış olup kimi zaman tasarım ve eser üretimi tarafında kimi zamansa kült haline gelmiş görsellerin sergilenmesi ve koleksiyon haline getirilmesi ile çeşitli baskı teknikleri kullanılmıştır. Bu baskı sanatları teknikleri kullanılarak oluşturulmuş albüm kapaklarının orijinal baskıları hayranlar tarafından toplanmakta, çeşitli galeriler koleksiyonlarına katılarak sergileri açılmaktadır.

Bu bağlamda “Albüm ve Plak Kapak Tasarımında Baskı Sanatları Kullanımının Örnekler Üzerinden İncelenmesi” başlıklı tez çalışmasında amaç; basılı müzik endüstrisinin başlangıcından günümüze kadar olan tarihsel sürecinde baskıresim tekniklerinden faydalanarak üretilmiş olan albüm kapaklarının içeriğinin araştırılması ve örneklendirilmesidir.

Bu doğrultuda baskıresim teknikleri kullanılarak eser görselleri ya da koleksiyon ve sergileme amacıyla tekrar üretilen eserler incelenmiş olup aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

- ✓ Üretim sürecinin hikayesi nedir?
- ✓ Kullanılan görselde ne anlatılmak istenmektedir?
- ✓ Eserde kullanılan baskıresim teknikleri nelerdir?

Bu araştırmanın sınırlılıkları;

1. Erken dönem müzik endüstrisinde üretilmiş albümlerden günümüze kadar olan süreçte baskıresim tekniklerinden yararlanılmış albüm kapakları,
2. Baskıresim teknikleriyle koleksiyon ve sergileme amacıyla tekrar üretilmiş albüm kapak görselleri ile sınırlandırılmıştır.

Basılı müzik endüstrisinin ilk dönemlerinden itibaren baskıresmin sektörde kullanımına rastlanılmış olup üretilen eserlerin örnekler üzerinden incelendiği bu araştırma iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; “Erken Dönem Müzik ve Baskı Sanatları İlişkisi” adlı üst başlık altında baskıresmin tarih içerisinde müzik endüstrisine girişi, kullanım alanları, albüm kapaklarının icadı, gelişim süreci, tasarım ve üretim hikayesi anlatılmaya çalışılmıştır. Erken dönem müzik sektöründe üretilmiş albüm kapakları ve kapakların gelişim sürecinin örneklerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde baskıresim teknikleri kullanılarak üretilmiş görsellerin albüm kapaklarında kullanılması ve çoğaltılması üzerine oluşturulmuş eserlerin sanatçıları, içerikleri, hikayeleri ve teknikleri üzerinden örnekler verilerek incelenmiştir.

Bu çalışmada literatür taraması yapılmış olup yerli ve yabancı internet kaynakları, araştırılarak içerikler ve dokümanlar incelenmiştir. Basılı müzik tarihinin başından

itibaren kronolojik sıra izlenerek oluşturulmuş albüm örneklerinden baskiresim destekli eserler yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ERKEN DÖNEM MÜZİK VE BASKI SANATLARI İLİŞKİSİ, ALBÜM, PLAK KAPAĞI TASARIMINDA BASKİRESİM TEKNİKLERİNİN KULLANIMI

Plakların ve albüm kültürünün tarihi, Eduardo-Leon Scott'un sesleri kâğıt disklere kazımak için titreyen bir kalem kullanan fonografi yarattığı 1857'de başladı. Bu fikir, 1867'de vinil plakları çalmak için elle sarılan gramofonu icat eden Emilie Berliner tarafından daha da ileri götürüldü. Thomas Edison daha sonra bu konsepti, benzer şekilde tenekeye oluklar açmak için bir kalem kullanarak kaydedilen sesleri tekrar çalabilen bir makine icat etmek için kullandı. İlerleyen dönemlerde plak, Columbia Records'un 1948'de polivinil klorür üzerine 33'lük plaklarını piyasaya sürmesine kadar birçok değişiklik geçirdi. Tasarım, 1982'de CD'lerin icadına ve sonunda dijital döneme geçişe kadar geçerliliğini korudu. Yine de fiziksel albüme ve kapağa sanat eseri olarak verilen önem sayesinde, baskı sanatlarının da desteği ile plaklar bugün hala önemli bir koleksiyon ögesi olmaya devam ediyor. Savaş öncesi döneme kadar plaklar genellikle kahverengi kâğıt veya karton kılıflar içinde satılıyordu. İlk "albüm", Çaykovski'nin Fındıkkıran Süitinin dört çift taraflı diske bölünerek paketlenmiş olarak satan Alman plak şirketi Odeon ile başladı. Albüm sanatının en eski çalışması ise Columbia Records'un ilk sanat yönetmeni Alex Steinweiss'ı işe aldığı 1938'de ortaya çıktı. Steinweiss'ın Beethoven gibi müzisyenler için çizdiği resimli kapaklar satışlarda büyük bir artışa yol açtı ve karşılığında bugün bildiğimiz görselleri olan albüm kapakları geleneği başladı. 1940'ların sonlarında yeni nesil plakların gelişmesiyle yeni bir paketleme formatı gerekli oldu ve bu sırada plak şirketleri albüm sanatında yeni bir deneysel döneme izin veren bir format olan katlanır kılıf kullanmaya başladı. Resimli plaklar, 1945'in Billboard En Çok Satan Popüler Plak Albümleri listesinde geçirdi ve kapak tasarımlarının ne kadar büyük bir

erişime ve etkiye sahip olacağını gösterdi. Sonraki yıllarda, plak şirketleri yetenekli sanatçıları kapak tasarımları için kullanmaya başladı ve Andy Warhol, Roger Dean ve Burt Goldblatt gibi birçok kişinin kariyerine etkili bir şekilde başlangıç yaptı. Sonunda fotoğrafçılık ve tipografi de plakların pazarlanmasında önemli roller üstlendi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, albüm kapaklarında keskin bir modernizm tanıtıldı ve 1960'ların müzisyenlerinin oldschool isimlerin kapak resimlerini tasarlamaları için davet etmeleri moda oldu. Bu sanatçıların birçoğu rock and roll ile ilişkilendirilen imgeleri geliştirmeye devam etti ve tasarımları sanat, müzik ve modanın kesişimini sağlamlaştırarak dünya çapında alt kültürlerin oluşmasına yol açtı. Sanatçılar ve müzisyenler arasındaki ikonik ve uzun ömürlü iş birlikleri, bugün hala yaygın olarak dağıtılan kayıtlar yaratmıştır. 1960'ların bir diğer ikonik görüntüsü, dönemin en ünlü pop sanatçısı Andy Warhol 1967 albümü 'The Velvet Underground and Nico', bir çıkartma gibi soyulabilen ve altında meyvenin bir görüntüsünü ortaya çıkaran bir Warhol muz baskısına sahipti. Muz, Warhol'un çalışmalarının uluslararası bir sembolü haline gelecek ve tipik pop art tarzında ürünler için yaygın olarak çoğaltılacaktı. Warhol ayrıca yaratıcı dehasını, benzer şekilde satış yaratmak için seks çekiciliği ve etkileşimli öğeler kullanan 1971 Rolling Stones albümü 'Sticky Fingers'a da yaydı. Kalın, işlevsel bir fermuarla bir erkeğin kasıklarının görüntüsünün yer aldığı kapak, Rolling Stones'u ve rock müziğin kendisini şehvetli ve riskli olarak tanımlayacaktı. 1980'ler albüm tasarımlarına yeni bir yaratıcılık dalgası getirdi. On yılın en ünlü deneysel gruplarından biri olan Talking Heads, beşinci stüdyo albümleri 'Speaking in Tongues' için kapak tasarımına yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyuyordu. David Byrne, albümün kapak resmini kendi 1967 tarihli heykel çalışması olan Revolver'dan esinlenerek yapan sanatçı Robert Rauschenberg'i keşfetti. Ortaya çıkan albüm vakumla kapatılmış ambalajlı üç şeffaf plakdan oluşuyordu. Her plak, üst üste bindirilmiş renkli resimlerden oluşuyordu, böylece birlikte paketlenildiğinde resimler birbirinin üzerine binebiliyordu. 1981'de punk grubu The Offs, o zamanlar bilinmeyen sanatçı ve arkadaşları Jean-Michel Basquiat'ya First Record albümleri için sipariş verdi. Ortaya çıkan resim, başının üzerinde dikenli bir taç yüzen bir adamın siyah beyaz çizgi film resmiydi ve grubun adı kapağın üç yerine karalanmıştı. Basquiat'ın tasarımı, albümün pazarlanmasında ve punk türünün yerleşmesinde önemli bir unsur olacaktı. 1983 ile 2009 yılları arasında 15 albüm çıkaran alternatif rock grubu Sonic Youth, posterler, tişörtler ve diğer koleksiyonluk ürünler olarak kullanılabilecek albüm kapakları yaratmak için bir dizi sanatçı ve stili akıllıca kullandı. Grubun 1990'da çıkan albümü 'Goo' tamamen

farklı bir stil kullanıldı; 1966 Moors Murders davasında önemli tanıkların bir gazete fotoğrafına dayanan, Raymon Pettibon'un siyah beyaz bir çizgi roman illüstrasyonu. Neşeli çizgi roman stiline karanlık diyaloglarla bir araya getirilmesi, bu kapağın yaygın olarak parodileştirilecek olan bir ün kazanmasını sağladı. Bu albüm kapakları ve koleksiyon ürünleri baskı teknikleri ile desteklenerek izleyiciye ulaşımı dönemler içerisinde güçlendirildi, tek başına bir sanat eseri olma özelliği kazandırıldı.

“Tarih öncesi devirden beri insanoğlu kaya, boynuz, gibi sert yüzeylere resimler yapmışlardır. İlk baskı denemeleri bu şekildedir. İzleyen süreçte kılıçlara ve takılara süsler yapmışlardır. (Öztürk, 2016, s.685-686)”. 19.yy’dan itibaren baskı sanatları müzik sektörüne de girmeye başlamıştır. Başta litografi olmak üzere, serigrafi ve gravür gibi farklı tekniklerin kullanımıyla müzik nota sayfaları, albüm ve plak kapakları tasarımları oluşturulmaya başlanmıştır.

1.1. Litografi

”Çağdaş ofset litografyanın başlangıcı taşbaskıdır.(Karaarslan, 2019, S.5)” Litografi bir planografik (düz yüzey) baskı tekniğidir. Düz yüzey baskı tekniklerinin en eskisidir. Klasik anlamda matbaacılık, illüstrasyon, grafik tasarım gibi birçok farklı alanda çoğaltım amacı ile kullanılır. Bu teknikle üretilen eserlere litograf ya da litografi baskı denir. Su ve yağın birbirini itmesi prensibiyle çalışır ve kireç taşı üzerine uygulanır.

Süreç, pürüzsüz bir kireçtaşı parçası üzerine yağ bazlı mürekkeple bir resim, metin veya müzik çizilmesini içeriyor. Sonra görüntüyü yüzeye aktarmak için taşın üzerine asit dökülüyor ve arap zıncı gibi suda çözünür bir çözelti uygulanıyor ve yağlı olmayan yüzeye geçiriliyor. Su arap zıncıya yapışıyor. Yağlı mürekkep suyu iterek görüntülerin basılmasına olanak sağlıyor. Teknoloji ilerledikçe litografi, kromolitografi, fotolitografi ve mikrolitografi gibi diğer işlemlere dönüştü. “Litografi 1798 yılında Münih’li bir oyun yazarı olan Alois Senefelder tarafından icat edilmiş ve daha sonra teknik, önce tüm Avrupa’ya, daha sonra da Amerika’ya yayılmıştır. 19.yy’ın başından itibaren sanatçılar tarafından, özgün sanatsal yapıt üretmek için kullanılmaya başlanmıştır.(KARA, 2010, s.5)”

1.2. Gravür

Gravürün ilk örnekleri Almanya Ren vadisi ve paralel olarak kuzey İtalya'da 15. yüzyılın ortalarında görülmeye başlanmıştır. Erken örneklerde yalnızca baş harfleriyle veya mahlaslarıyla imzalarını atan Alman kuyumcular öne çıkmaktadır.

Gravür, mürekkebi tutmak için çizgilerin plakaya oyulduğu baskı işlemine denir. Kesme aleti burin ile desen plakalar üzerine kazınır. Modern örneklerde çoğu zaman bakır levhalar kullanılır. Metal plaka, yüzeydeki tüm çizikleri ve kusurları gidermek için önce cilalanır, böylece yalnızca kasıtlı çizgiler basılır. Gravür yaparken, baskıcı, bir kompozisyonu doğrudan metal bir plakanın yüzeyine keser veya oyar. Farklı boyutlardaki burinler çizgilerin boyutunu etkileyebilir; baskıcının burine uyguladığı basınç, plakada daha ince veya daha kalın oluklar oluşturmak için de kullanılabilir.

1.3. Serigrafi

Serigrafiye yakın baskıların kesin kökenleri bilinmemektedir. Çoğu tarihçi, bunların milattan sonra 900'lü yıllarda Song Hanedanlığı döneminde Çin'den geldiği düşünülmektedir. Bu dönem Çin Hanedanlığının sanatsal ilerleme dönemidir. Desenleri kumaşa aktarmak için ince dokunmuş ağlar ve blok şablonlar kullanırdı. Serigrafi baskı kısa sürede komşu Asya ülkelerine yayıldı. Japonya'da sanatçılar, insan saçlarından üretilen dokumalar kullanılırken ipek ağ daha sonra tercih edilen kumaş haline geldi. Serigrafi baskı süreci Batı Avrupa'ya 18. yüzyıla kadar ulaşmadı. Avrupalı tüccarlar İpek Yolu boyunca ticaret yaptıktan sonra yöntemi ve malzemeleri yanlarında getirdiler. Fransa'da sanatçılar tasarımlarını kumaşa basmak için bir çerçeve üzerine gerilmiş serigrafi kullanmaya başladılar. Süreç sanayi devrimi sırasında popülerlik kazanmaya devam etti. Fabrikalar serigrafi baskıyı duvar kağıtları ve kumaşları seri üretmek için kullandılar. İlk "modern" serigrafi baskı sistemi 1907'de Samuel Simon adlı bir İngiliz tarafından patentlendi. Yöntemi, elyaf polyester kumaşa çizilen ve daha sonra ahşap bir çerçeve üzerine gerilen bir şablon kullanıyordu. Yöntemi Avrupa genelinde standart

haline gelirken, ürünler hala yalnızca üst sınıflar için mevcuttu. 1910'da serigrafi baskı sürecini iyileştirmek için ışığa tepki veren kimyasallar kullanmanın bir yolunu geliştirildi. Fotoğrafla görüntülenen şablonların tanıtılması sektörde devrim yarattı. Michael Vasilantone döner çok renkli serigrafi baskı makinesini icat edene kadar serigrafi baskı giyim sektöründe gerçekten popülerlik kazanmadı. Tasarımı başlangıçta bowling tişörtlerine basmak için yapılmıştı ancak kısa sürede tişört üreticileri tarafından da benimsendi. Serigrafi baskı, 60'ların Pop Art akımının temel unsurlarından biri haline geldi. Ünlü sanatçılar, eser ve albüm kapak tasarımlarında bu tekniğe sıkça başvurdu.

1.4. Litografi ve Müzik Sayfaları Basımı

19. yüzyıldan itibaren müzik eserlerinin notaları ve yazılı olan kitaplarının dağıtılmasını hızlandırmak adına litografi ve gravür teknikleri kullanılmaya başladı. Müzik piyasasında baskıya girmiş önemli şarkıların toplanması konusunda önemli bir piyasa vardı. Raucourt “Litografiyi, araba imalatçıları, döşemeciler, saat ve lamba imalatçıları, kuyumcular gibi çeşitli imalat dalları için paha biçilemez bir avantaja dönüştürmektedir. Ayrıca yazı nüshaları, müzik, çini maketleri için de oldukça faydalı olacaktır. (Raucourt, 1832, s.135)” demiştir. Erken dönemlerde süreç gravür baskılar ile basılmış sayfalar ile ilerlese de tekniğin zorluğu açısından litografiye döndü. Senefelder'in belirttiği gibi, “Usta olmayan sanatçıların çizimlerinin taş üzerinde gravüre oranla daha avantajlı görüldüğü genel olarak gözlemlendi. (Senefelder, 1819, s.19)”. Basılan sayfalar standart müzik notalarının olduğu sayfalar yerine karikatüristik görseller hicivler ve karakter tasarımlarıyla süslenmiştir.

1.5. Erken dönem müzik sektöründe baskı sanatları kullanımı

Müzik konusunda litografi gravüre nazaran çok daha avantajlı. Richard J. Wolfe'un Erken Amerikan Müziği Gravür ve Baskısı kitabında yazdığı gibi:

“Oyulmuş plakalardan basılan müziğin ilk basımı sıkıcı, tekrarlayan ve pahalı bir işlemdi. Örneğin yirmi sayfalık bir sonatın yayınlanması, o eserin yalnızca elli kopyasını üretmek için mürekkepleme ve baskı prosedürünün 1000 kez tekrarlanmasını gerektiriyordu! Nedeni ise yayıncıların belirli bir başlığın yalnızca birkaç kopyasını aynı anda bastıkları ve talep üzerine yeniden basmaya

başvurdukları açıktır. Gravür ve özellikle büyük eserlerin basılmasının içerdiği masraf ve risk, onlara olan zayıf talebi karşılayamıyordu.(Wolfe R. Early American Music Engraving and Printing 1980 s.83)”.

Boya kalemleri, kurşun kalemler gibi malzemelerin kullanılması, hatta doğrudan kâğıda çizim yapıldıktan sonra taş transfer edilebilmesi çizer ya da müzisyenlere daha kolay ve ucuz geliyordu. Bu durum alan dışı baskıcıları da müzikle alakalı denemeler yapmaya itmiştir.

William Hawkes Smith (1786-1840) de bunlardan biri olmaktadır. Smith 1821’de Quadrilling isimli eseri yayınlamıştır. (Bkz. Görsel 1.1) Bu baskıları litografinin müzik alanındaki gücünü göstermek ve yayılımını arttırmak için tasarlamıştır. Eserin üzerinde William Hawkes Smith tarafından tasarlandı ve Litografi tekniğiyle üretildi yazmaktadır ve bu şekilde reklamı yapılmaktadır.

Görsel 1.1. Robert Southey’s Quadrilling: A favourite Song, 1821

1.6. Kapak Tasarımı ve üretiminin Desteklenmesi

“1920’lerden önce yapılmış kayıtların single çıktığını ve kâğıt bir cep ambalaj içerisinde dinleyicilere sunulduğunu görürüz. Kâğıt cebin üzerinde sadece kaydı yapan şirketin bilgileri vardır. (Durmaz, 2006, s.573-579)”.

1938 Yılına kadar yalnızca nota sayfaları ya da kitapları değil aynı zamanda albüm ambalaj ve kapakları da litografi tekniğiyle üretilmiştir. Kapaklar Kraft kâğıtları ya da kartonlar kullanılmıştır. Üzerinde plak içeriğiyle doğrudan bağlantılı olmayan yapım şirketinin ve müzisyenin adının yazdığı düz bir reklam alanı bulunmaktadır. Üzerinde plak şirketinin adını gösterecek şekilde yuvarlak bir boşluk vardır. Bu tasarım Alex Steinweiss sayesinde 1939 yılından itibaren tamamen değişecek ve bir kültüre dönüşecektir.

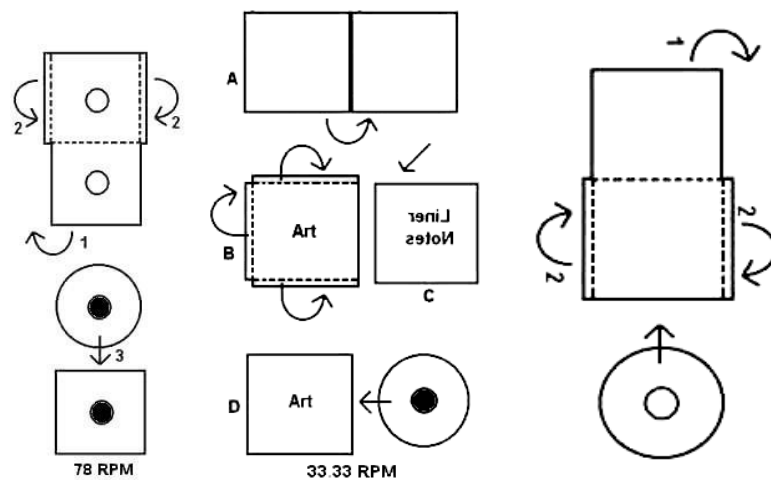

Görsel 1.2. Gloria G.O. 13078a, Carl Ltrömins AG, Du schwarzer Zigeuner, Alman Tangosu, 1933

1.7. Alex Steinweiss ve Colombia Records

Alex Steinweiss 24 Mart 1917’de bir terzi ve bir ayakkabı tasarımcısının oğlu olarak dünyaya geldi. Babası müziği çok seviyordu ve bu zevkini oğluna da aşılamıştı. Lise yıllarının başında ailesiyle birlikte Letonya Riga’dan Amerika’da Manhattan doğu

O dönem plaklar dağıtıma çıkmadan önce üst üste istifleniyordu ve saklanıyordu. İstifin ağırlığından plak ambalaj ve kapaklarında kullanılan kraft kağıtları buruşuyor, plağın izi çıkıyor hatta bazen plaklardaki mikro oluklara zarar veriyordu. Hasarlı ürünlerin piyasaya sürülememesinden firmanın çok fazla zarar etmesiyle Colombia Plağın başkanı olan Ted Wallerstein şirkette bir öyle yemeğinde Steinweiss'e 250.000\$'lık yatırım bulması ve yeni bir plak gömleği tasarlayıp geliştirmesini istedi. Yeterli yatırımın bulunması üzerine Steinweiss tasarım sürecine başladı. Yüzey sayısının artmasıyla, kapakları içeriğindeki müzikle ilgili görseller ile süsleme fikrini öne sürdü ve görsellerin üretiminde litografi kullanmayı düşündü.

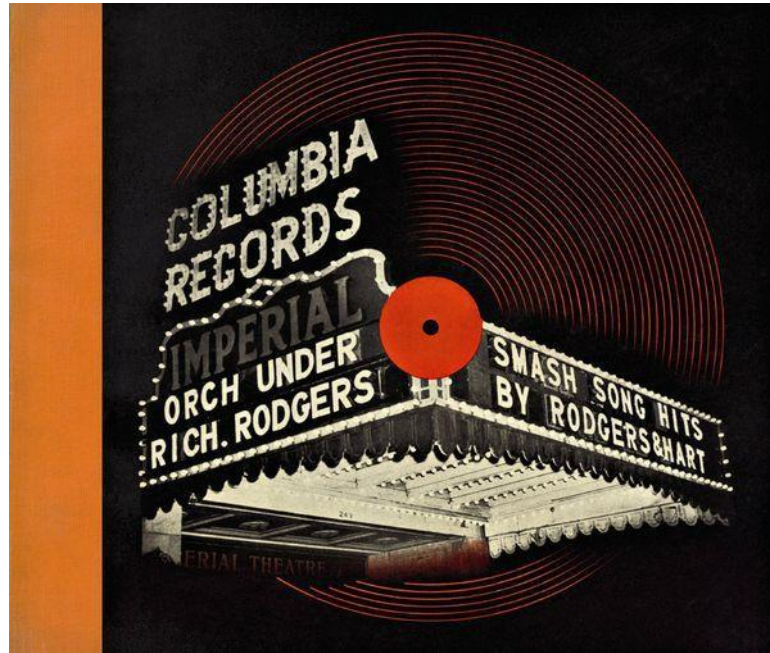

Steinweiss 1990'daki bir röportajında "Plakların satılma şekli çok saçmaydı. Kapaklar kahverengi, ten rengi veya yeşil kağıttı. Çekici değillerdi ve satış çekiciliği yoktu.(Heller, 2011, erişim:08.03.24)". demıştır. Steinweiss'in tasarımı olan litografi basılı kapağın bulunduğu daha büyük olan sayfa katlanır ve kenarlarından yapıştırılırdı. Arka notların

bulunduğu kare levha, çizimde gösterildiği gibi arkaya yapıştırılmıştır. Bunun tersi de yapıldı: kartondan daha büyük olan astar, notlarının bulunduğu sayfa kenarlarına katlandı ve sanat eserinin bulunduğu kare sayfa ön tarafa yapıştırıldı. Bazı tasarımlarda üst ve alt dikişler, dikişe yapıştırılan kumaştan küçük bir şeritle güçlendiriliyordu.

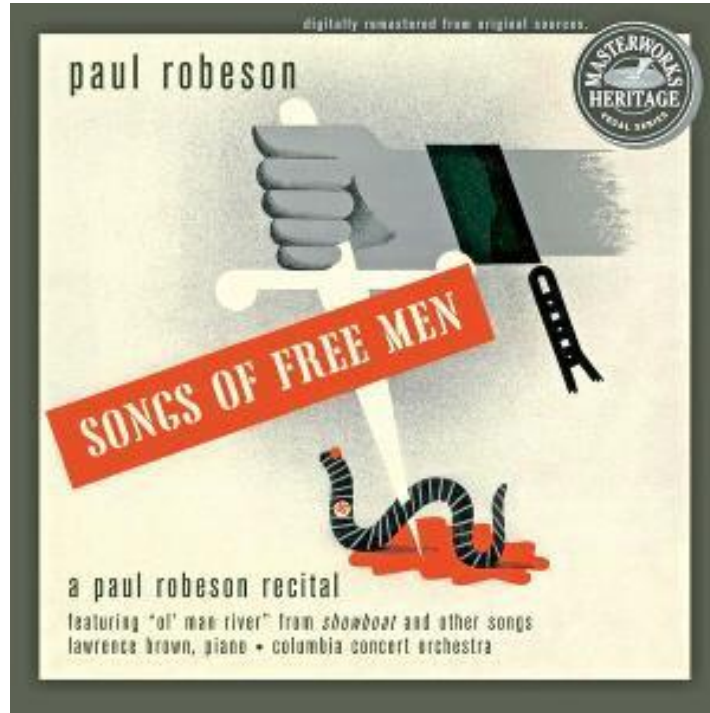
1940'ta Alex Steinweiss ilk resimli 78 rpm plak albüm kapağını tasarladı ve 1953'te otuz yılı aşkın bir süredir müzik ambalajı standardı olan ilk karton 33 1/3 LP kabı icat etti. Steinweiss e kadar olan süreçte notalar için yaygın olan tasarım ve baskı süreci artık albüm kapakları için de geçerliydi. "Yayımlanan "Rodgers and Hart" adlı albüm, müziğin paketlenmesi ve pazarlanması alanlarında büyük değişikliğe yol açtı (Durmaz, 2006, s.40-43)".

"İnsanların sanat eserine bakmasını ve müziği duymasını istedim." Der Steinweiss. İlk resimli albüm, 1940 yılında piyasaya sürülen Rogers & Hart plağıdır. Albüm adının bir tiyatronun girişinde ışıklar ile yazılı olduğu görsel kullanılmış olup fotolitografi ve airbrush tekniğiyle yapılmıştır. Resimli kapakların yayınlanmasından az bir zaman sonra Columbia Records satışların aynı baskının resimsiz paketine göre %896 oranında arttığını gözlemlemiştir.

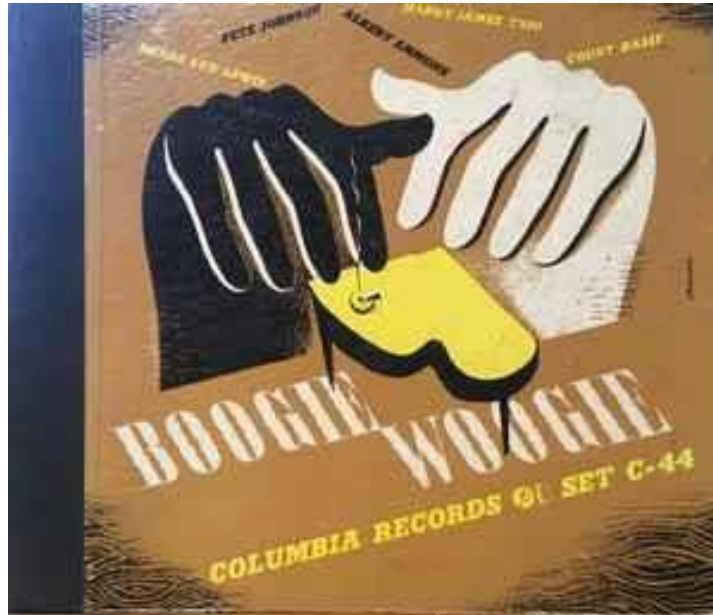

Görsel 1.4. Rodgers and Hart'tan Smash Song Hits, Richard Rodgers and Imperial Orchestra, Columbia Records, 1939

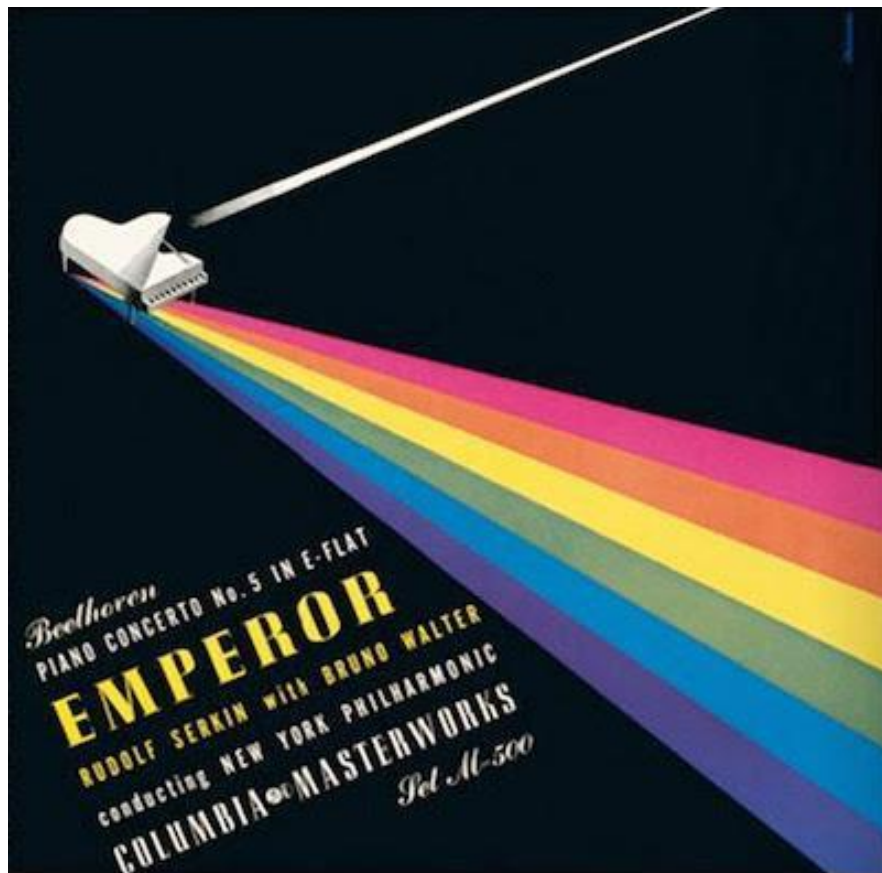
Steinweiss'in tasarladığı kapaklar, 1930'ların Fransız ve Alman grafik geleneklerini takip eden mini posterler olarak tasarlandı, yani metaforik etkiyi temsil etmek için düz renkler ve izole, gerçekçi şekiller kullanıldı. Steinweiss, müzikal ve kültürel görsellerin halkın dikkatini daha fazla çekeceğine inanıyordu. Ayrıca müziği o kadar seviyordu ki sanatsal yorumların evrensel olduğunu düşünüyordu. Görsellerin dekoratifliğine değil daha çok içerisindeki müziklere göre yorum geliştirerek tasarlıyordu. Örneğin Paul Robeson'un Songs of Free Men (Bkz. Görsel 1.6.) adlı eseri için köleliğin dehşetini anlatan tasarımında; zincirlenmiş bir elin bıçak tutması, kahramanlığın bir simgesi olarak gösteriyordu. Boogie Woogie'nin albüm kapağı tasarımında piyano çalan bir siyah ve bir beyaz el illüstrasyonu ile müzik piyasasındaki ırkçılık ve ayrımcılığı protesto ediyordu (Bkz. Görsel 1.6.). Bethooven konçertosu için tasarladığı albüm kapağıysa daha sonrasında Storm Thorgerson'ın tasarladığı Pink Floyd'un Dark Side of the Moon kapağının tasarımına da benzemektedir (Bkz. Görsel 1.7.).

Görsel 1.5. *Songs of Free Men*, Columbia Records, 1942

Görsel 1.6. *Boogie Woogie*, Columbia Records, 1941

Görsel 1.7. *Beethoven Piano Concerto No.5 in E-flat*, Columbia Records, 1942

II. Dünya savaşının albüm basımını kesintiye uğratması kapak tasarımı ve üretim şekillerinin Colombia Records ile yaptığı anlaşma dahilinde teliflerinin şirkette kalması üzerine Colombia'dan ayrılarak farklı şirketlerle çalışmaya devam etti ve 1950'lerin başında Steinweiss Scrawl adında bir firma kurdu. Steinweiss'in yaşadığı bölgenin yakınlarında tipografik matbaa harfleri bulabileceği bir yer olmadığı için tüm albüm başlıklarını kendi elleriyle yazdı. Yerel baskıcılar yalnızca siyah beyaz çalıştığı için çoklu renk fazlasıyla uygun bir seçenektir. Bu bir farklılık yaratmak adına tüm işini elle renk ayrımları yaparak basması gerektiği anlamına geliyordu. Daha gelişmiş baskı teknikleri, Steinweiss'in çizim tarzına ek olarak fotoğrafların da kullanımını teşvik etti. Her zaman daha illüstratif ve tipografik çizimler tercih etse de daha sonra çalıştığı Londen ve Decca gibi şirketler için fotoğraf çekimleri ve tasarımlar yapmak zorunda kaldı. 1950'lerin sonlarına doğru gelindiğinde albüm kapaklarındaki fotoğraf kültürü moda olunca firmaların neredeyse tamamı fotoğraf beklentisine girdi. Ellili yaşlarının ortalarına gelen Steinweiss istemeyerek plak işinden vazgeçmeye karar verdi ve Florida'ya taşınarak senfoni orkestraları ve konserlere afiş tasarlayarak hayatına devam etti. 2011 yılında 94 yaşında Florida'da hayatını kaybetti. Steinweiss'in icadı yalnızca plaklar için iyi bir koruma sağlamakla kalmadı, aynı zamanda daha fazla sanatsal çeşitliliğe de olanak tanıdı. Tasarımcılar LP formatının olanaklarını fark ettikten sonra birçok ünlü sanatçı LP kapaklarını tasarladı veya resimledi. Steinweiss'se kariyeri boyunca 2.500'den fazla plak kapağı üretti. (FORREST, 2016)

Görsel 1.8. Steinweiss'in Decca Plakçılık *The Firebird Suite* albümü için tasarladığı Litografi baskısı,

1957

1.7.1. Steinweiss sonrası albüm kapakları

Alex Steinweiss ve Columbia Records iş birliği sonrası kapakları tasarlayan sanatçılar plak şirketleri tarafından etkili bir pazarlama stratejisi olarak görüldü. Çok geçmeden plaklar için kapak tasarımı fikri tüm plak şirketleri tarafından benimsendi. 1948'de, Steinweiss'in ilk resimli albüm kapağını icat etmesinden neredeyse 10 yıl sonra, Columbia uzunçalar plakları halka sundu. Artık uzun çalarların yeni kabı, çizim, resim ve grafik tasarımların sunulması için daha güzel ve geniş bir alan sağlıyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BASKI TEKNİKLERİ KULLANILARAK ÜRETİLMİŞ ALBÜM KAPAK TASARIMLARI

Artık plak şirketleri, albüm kapağına ek olarak şarkı sözleri, çıkartmalar ve posterler gibi ekstra özellikler ekliyor bu ek özellikler, müşterilerin ilgisini çekmek için kullanılan bir yöntem haline getiriliyordu. Dinleyicilere sanatçı hakkında daha fazla öngörü sunuyordu. Bu şekilde, sanatçılar etrafında bir kültür oluşturuluyor ve tüketici talebi arttırılıyordu. Müşteriler, sadece müzik dinlemekle kalmayıp aynı zamanda albüm kapaklarının ve albüm içeriklerinin koleksiyonlarını da yapmak istiyorlardı.

2.1. ANDY WARHOL

Andy Warhol 20yy. modern sanatında yalnızca plastik sanatlarda değil aynı zamanda müzik endüstrisinde de önemli bir yer tutuyordu. Andy Warhol New York'un gece hayatında birçok ünlü isimle tanıştı ve arkadaşlık etti. Stüdyosu olan The Factory'de birçok müzisyeni ağırladı. Pop kültüründeki büyük etkisi müzik endüstrisinde de iyi bir şekilde kullandı. Resim, müzik ve baskı tekniklerini de kullanarak çok yönlü bir sanatçı olduğunu gösterdi. (BALL, 2021)

2.1.1. Warhol Albüm Kapakları

Columbia Records'da sanat yönetmenliği yapan Steinweiss, tasarım sayıları sebebiyle üretimde zorlanıyordu. Şirketse, birçok yeni tasarıma ihtiyaç duyuluyordu. Columbia üretimi arttırabilmek adına yeni çizerler görevlendirmeye başladı. Steinweiss'in iş verdikleri arasında 1949'da genç Andrew Warhola (daha sonra Andy Warhol, 1928-1987) da vardı. Andy Warhol'un Steinweiss'ten aldığı ilk sipariş, 1940 tarihinde çıkan "A Program of Mexican Music" albümünün ikinci baskısının kapak görseli için bir çizimdi.

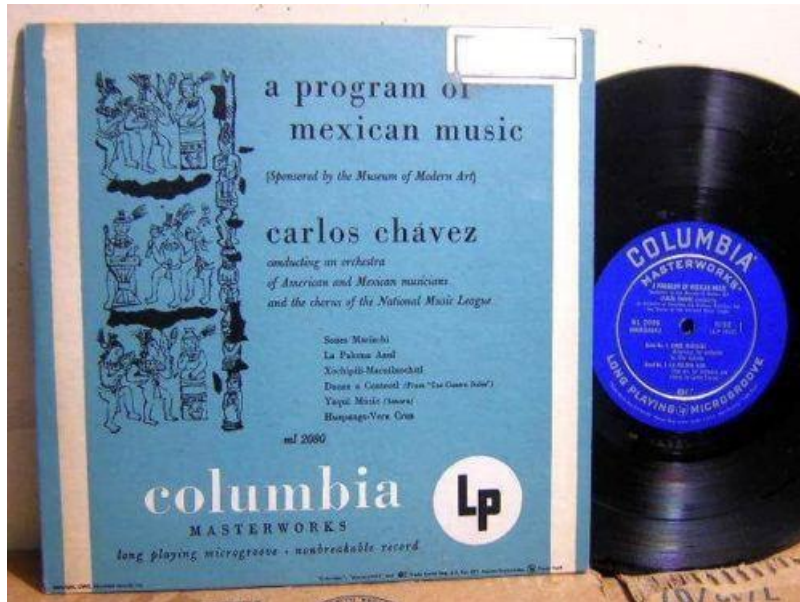
Warhol, 1987'deki ölümünden önce elliden fazla kapak tasarlamaya devam edecekti. Ölümünden sonra pek çok sanatçı Warhol'dan ve çalışmalarından ilham aldı. 1989'da Lou

Reed ve John Cale, arkadaşları Warhol'a bir saygı duruşu olan "Songs for Drella" isimli parçayı yazıp kaydettiler. Warhol hakkında şarkılar yazan ve onu 1996 yapımı Basquiat filminde canlandıran David Bowie üzerinde de büyük bir etkisi vardı. Warhol'un müzik endüstrisine ve birlikte çalıştığı birçok sanatçıya olan sevgisi yadsınamaz. Andy Warhol birçok sanatçının hayatını ve kariyerini etkiledi ve tarihteki en ünlü albüm kapaklarından bazılarının ortak yaratıcısı oldu.

“Her şarkının bir anısı vardır; "Her şarkının kalbinizi yaratma ya da kırma, kalbinizi kapatma ve gözlerinizi açma yeteneği vardır.(Warhol, 2018, s.11) " Andy Warhol'un bu sözüne dayanarak, tasarladığı albüm kapakları kapaktaki grafik tasarım etkilerinden ziyade birer sanat eseri olarak değerlendirilebilir. Bu albüm kapaklarını aynı zamanda resim ve baskı sanatı içerisinde de incelenebilir.

2.1.1.1 Carlos Chavez:

Kariyerine 21 yaşında kapak tasarımı ile başlayan Warhol 1949 yılında ilk üretimini gerçekleştirdi. Mavi zemin üzerine siyah tek renk serigrafi baskı tasarımı bir dizi figürün bulunduğu kapakta, İnka figürleri yer alıyor ve geleneksel Meksika müziğine atıfta bulunuyordu.

Görsel 2.1. Carlos Chávez, A Program of Mexican Music, 1949

2.1.1.2. Giant Size \$1.57 Each

10 Şubat - 17 Mart 1968 tarihleri arasında Stockholm'deki Moderna Museet'te Andy Warhol'un ilk uluslararası müze retrospektifi gerçekleşti. Warhol'un daha önce hiçbir sanat kurumunda retrospektifi gösterilmemişti, ancak Moderna müzesinin müdürü Pontus Hultén, Kasper König ile tanışmasıyla bir Warhol retrospektifi yapma kararı kıldılar. Sergi, resimler, Brillo kutuları, helyum balonları ve videolardan oluşan bir multimedya etkinliği olacak şekilde planlandı. Ancak müze parasal sıkıntılar yaşadığı için bazı problemler ortaya çıktı. Brillo kutularını yurt dışından getirmek maliyetli olduğu için Warhol, Hultén'e kutuları yerel olarak yaptırmasını önerdi. Helyum dolu balonlar yerine de plastik çöp torbaları gri renkte spreyci boyayla boyanarak kullanıldı. Serginin dış cephesine inek desenli duvar kâğıdı ile kaplandı.

"Art 1963" sergisinin açılmasından kısa bir süre sonra Klüver, bir elektrik mühendisliği konferansı için Washington DC'deydi. Klüver, küratör Alice Denney'in 1961'de açılışına yardım ettiği, Dupont Circle yakınındaki küçük bir işletme olan Washington Modern Sanat Galerisi'ne uğramak için ara verdi. Klüver, hazırlanmasına yardım ettiği sergiyi görmesi için onu Philadelphia'ya götürmeyi teklif etti. Pop sanatına yönelik gelişen coşkudan ilham alan Denney ve Yahudi Müzesi'nden Alan Solomon, "Popüler İmaj" adını verdikleri kendi sergilerini düzenlediler. Klüver'in katkısı Bell Laboratuvarlarından makaradan makaraya bir kayıt cihazı ödünç almak ve katılımcı sanatçılarla röportaj yapmaktı. Klüver kasetleri düzenledikten sonra Columbia Records, konuşmaları içeren sınırlı sayıda bir albüm yayınladı. Andy Warhol ve Klüver, albümlere uygun olarak serigrafi baskıyla süslenmiş, pop art tarzında özel kapaklar kapladılar ve üzerinde "Dev Boyut Tanesi 1,57 dolar" yazan serginin açılışında sergilendiler (McCray, 2020 s.93)".

Billy Klüver isminde ise sergisinde sanatçılara elektronik anlamda teknik destek veren bir mühendis de bulunmaktaydı. Klüver, sergide yer alacak olan on bir sanatçıyla sergi sürecinde röportajlar gerçekleştirdi. Bu röportajların ses kayıtlarını tutan ve plaklara bastıran Klüver, Andy Warhol'a serigrafi baskı yaparak plak kapakları üretmesi önerisinde bulundu. Bunun üzerinde 'Giant Size \$1.57 a Piece' yazan albüm kapakları hazırlandılar. Bu kapakların zeminleri spreyci boya ile çeşitli renklere boyandı ve siyah serigrafi baskıyla üzerindeki yazılar yazıldı. Kaç edisyon basıldığı bugün halen bilinmemektedir. Ancak sonradan Billy Klüver'in deposunda bazı beyaz kapaklar imza ve

numarasız olarak saklandığı keşfedilmiştir. Bugün sergi döneminde satılmak üzere kenara ayrılan albümler olduğu düşünülüyor.

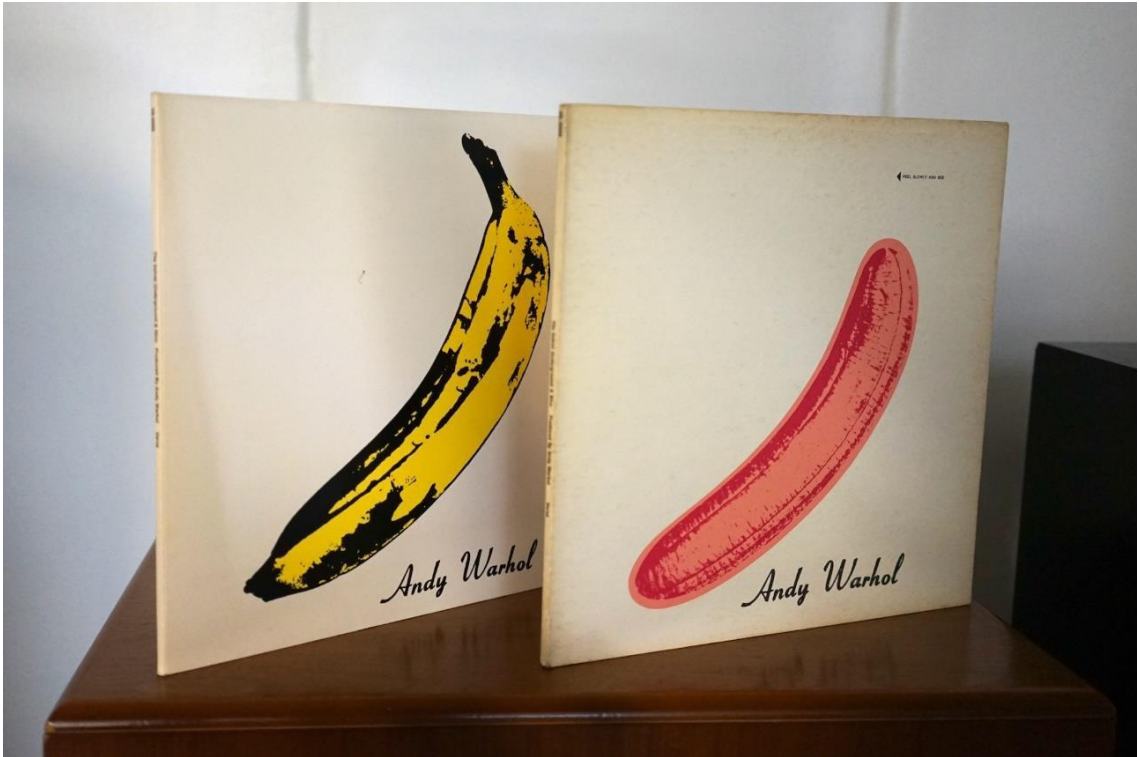

Görsel 2.2. Andy Warhol, *Giant Size \$1.57 Each*, 1963

2.1.1.3. Velvet Underground and Nico:

11 şarkıdan oluşan ve 1967 yılında çıkmış olan Velvet Underground albümü punk, garage, krautrock, post-punk gibi birçok farklı farklı tarzı içermektedir. Velvet Underground'un da ilk albümü olma niteliğini taşır. Tasarımın orijinali iki adet farklı çalışmadan oluşmaktadır. Sarı ve siyahın kullanıldığı iki renkli muz tasarımı albümün kapağının tam ortasında yer almaktadır. Orijinal hali iki renkli serigrafi baskı olan muz, albümün üzerinde bir sticker olarak durmaktadır. Muzun üst tarafında “Yavaşça soy ve gör” yazısı bulunmaktadır. Muz sticker'ı kaldırıldığında serigrafi tasarımı olarak altından mor ve siyah renkli bir muz içi çıkmaktadır. “Sanatçının muzı tercih etmesi ve anlamları ile çok katmanlı bir yapıyı işaret eder. Üzeri siyah lekelerle kaplı olgunlaşmış muz ikonik bir semboldür. Sanatçı “Mario Banana” ve “Couch” isimli filmlerinde de muzı cinsel bir metefor olarak kullandığı görülür (Türk, 2021 s.2192)”.

Eserle dinleyicinin bir etkileşimde bulunmasını sağlarken erotizme de bir gönderme yapılmaktadır. Albümün çıkış dönemlerinde kullanılan bu alegori, tartışmalara da yol açmıştır. Aynı zamanda o dönem grubun menajerliğini de üstlenen Warhol, ekibi sık sık atölyesi olan The Factory'de sahne aldırılmış grubu ünlü ve zengin arkadaşlarıyla tanıştırmak için tanıtımlarını yapmıştır.

Görsel 2.3. Velvet Underground & Nico, 1967

2.1.1.4. Rolling Stones Sticky Fingers:

“Rock müzisyenleri kapak tasarımları üzerinde daha fazla kontrol kazandıkça bu Andy Warhol’un Rolling Stones Sticky Fingers albümüne dahil ettiği fermuar gibi formlar eklenen unsurlarla görsel olarak abartılı hale gelmiştir (Margolin, 2014 s.221)”. İnteraktif tasarımlarına devam eden Warhol 1971 yılında piyasaya çıkan Rolling Stones’un yeni albümünün kapak tasarımını da üstlendi. Grup 1964 yılında ilk Amerika turnesine çıktı. Rolling Stones’un solisti olan Mick Jagger verdikleri bir konser sonrası partide Warhol ile tanıştı. Yıllar içerisinde Warhol ve Jagger’ın arkadaşlıkları fazlasıyla ilerledi ve grup üyeleri The Factory’e sık sık gelip gitmeye başladılar. İkili, profesyonel yaşamlarında da birçok kez iş birliği yaptı ve ilk kez 1971’de Sticky Fingers albüm kapağı üzerinde birlikte çalıştı . Albümün kayıt hazırlıkları olurken Warhol, Jagger’a albümün kapağında bir pantolon görseli kullanmak istediğini ve bunun üzerinde işlevsel bir fermuar olması fikrini verdi. İkonik albüm kapağında dar bir kot pantolon giymiş adamın kasık bölgesi albümün tam orta noktasında göze çarpıyor. Pantolonun fermuar kısmı açıldığında figürün iç çamaşırı gözüküyor. Çalışmanın tasarımında karışık teknik hâkim. Eserde Fotolitografi ve stampa baskı ile kullanırken tam orta noktasında işlevsel bir fermuar bulunuyor.

“...ön kapak, iç kısım ve arka kapak olarak bütün şekilde tasarlanmıştır. İç kısımda modelin iç çamaşır hali ve arka kapakta modelin pantolonunun arka kısmı görünmektedir. Rolling Stones gibi pop ikonu haline gelmiş bir gruba uygun olarak cinselliği teşhir eden bir ayırıcı imge kullanmıştır. Andy Warhol’un, Rolling Stones’un şarkı sözlerine uygun olarak şehir hayatına ve popüler kültürün yüzeysel yaklaşımlarına gönderme yapıldığı düşünülmektedir (Kara, 2008 s.86)”.

Eserin ticari albüm baskısına girmemiş orijinal hali New York MoMA koleksiyonunda bulunmaktadır.

Warhol ve Jagger’ın ikilisi, kariyerleri boyunca birçok sanatsal iş birliği yaptı. 1975 yılında Andy Warhol ve Mick Jagger’ın çeşitli farklı pozlar verdiği serigrafi baskılardan oluşan Mick Jagger portföyünü de üretti. Jagger serisinde, Warhol’un soyut renk kalıplarıyla gizlediği birçok yüz ifadesini bulunuyor. Bu seri şu anda Revolver Galerisinde sergileniyor.

Görsel 2.4. *Rolling Stones, Sticky Fingers, 1971*

2.1.1.5. Paul Anka The Painter:

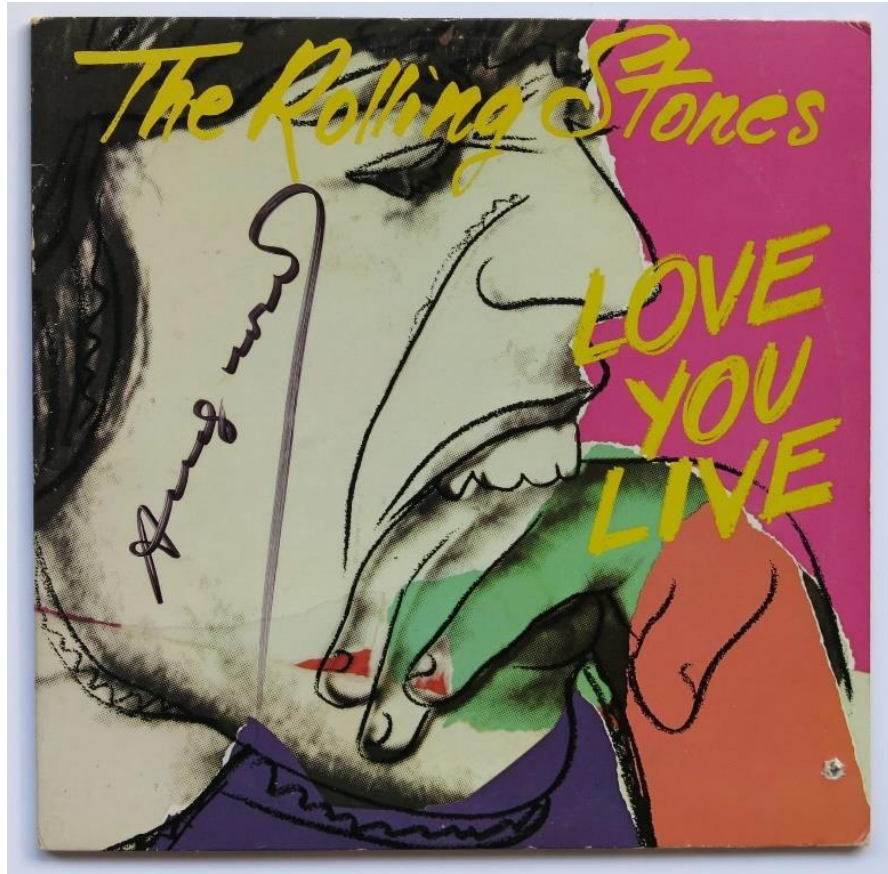
Kariyerindeki beş yıllık albüm tasarlamadığı süreci bir Paul Anka albümünde bozan Warhol, eserin tasarımında dört renkli serigrafi baskı bir portre tasarımı ortaya çıkardı. Klasik bir Warhol tasarımı olan “The Painter” albümü yalnızca bir portreden oluşuyordu. Renkler portrenin belirli yüzey alanlarını kaplıyordu.

Görsel 2.5. *Paul Anka, The Painter, 1976*

2.1.1.6. The Rolling Stones Love you Live:

1977 yılında çıkan Love you Live albümünün kapağında ikinci defa Rolling Stones'la birlikte çalıştı. Albüm Rolling Stones'un üç yıllık canlı turne kayıtlarını içeriyordu. Klasik bir Warhol tasarımı olan kapakta canlı renkler yer alıyor ve Mick Jagger'ın elini ısırırken ki bir görseli bulunuyor. Yedi renkli bir serigrafi tasarımı olan kapakta tramlı gri renk harici tüm renkler düz bir zemin oluşturunuyordu.

Görsel 2.6. Rolling Stones, Love You Live, 1977

2.1.1.7. Liza Minnelli Live at Carnegie Hall:

Minelli, bir Broadway tiyatrosu olarak açılan daha sonrasında gece kulübüne dönüştürülen Studio 54'te Warholla tanıştıktan sonra sık sık The Factory'yi ziyaret eder ve Warhol'dan bir kapak tasarlamasını ister. 1981 yılında çıkmış yapmış Liza Minnelli'nin dördüncü canlı albümü olan bu plak kapağı, minimalleştirilmiş ve tek tonlu yüzeylere indirgenmiş dört renkli klasik bir Warhol serigrafisi tasarım sunuyor.

Görsel 2.7. *Liza Minelli, Live at Carnegie Hall, 1981*

2.1.1.8. Diana Ross Silk Elecktric:

Andy Warhol ayrıca Diana Ross'un 1982'de piyasaya sürülen Silk Elecktric adlı albümünün kapağını da tasarlamıştır. Tipografik bir öge barındırmayan kapak, POP art tarzı dört renkli klasik serigrafi baskı tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Kapakta yalnızca şarkıcının portresi bulunmaktadır.

Görsel 2.8. Diana Ross, *Silk Elecktric*, 1982

2.1.1.9. Querelle Movie Soundtrack Album:

1982'de Alman film yönetmeni Rainer Fassbinder, Andy Warhol'dan yeni filmi Querelle için bir poster tasarlamasını istedi. Jean Genet'nin The Brest adlı romanından uyarlanan film, kardeş rekabetiyle boğuşan bir denizcinin "yeraltı cinsel dünyasına" yolculuğunu anlatıyor. Querelle, Fassbinder'in ölümünden birkaç ay önce çekilen son filmiydi. Aynı tasarım film müziklerinin albümü için de kullanıldı. Fassbinder'in filmlerindeki döneminde skandal bulunan temalar, eşcinsel ve şiddet içerikli senaryolarıyla Warhol'u çok etkiledi.

Albümün kapak tasarımı Warhol'un iki üstsüz gencin fotoğrafından oluşuyordu. Warhol, Her biri farklı renklere sahip bir iki katman oluşturuldu. İlk katman kırmızıdan sarıya doğru bir degrade ikinci katman mavi ve üzerine siyah portreler geliyordu. Serigrafi baskıların üzerine elle çizilmiş öğeler ekleyerek baskıların parlak kırmızı dil gibi belirli parçalar vurgulanıyordu .

Görsel 2.9. Rainer Werner, Fassbinder Querelle, 1982

2.1.1.10 John Lennon Menlove Avenue:

Lennon'un eşi olan Yoko Ono 1986'da John Lennon'ın ikinci albümü Menlove Avenue'nun çıkış sürecini üstlenmişti. Üç renkli serigrafi baskı çalışması olan Menlove Ave. John Lennon'ın ölümünden sadece birkaç ay önce Warhol tarafından oluşturuldu. Warhol, ünlü Japon Amerikalı sanatçı Yoko Ono sayesinde John Lennon'la tanışarak arkadaş olmuştu. Üç yıldız, 1970'lerde New York partilerinde birlikte çokça zaman geçirdiler.

Görsel 2.10. John Lennon, Menlove Ave., 1986

2.1.1.11. Aretha Franklin Aretha:

1986'da Aretha Franklin, önemli parçalarından biri olan Respackt'i içeren üçüncü LP'si Aretha'yı çıkardı. Plak kapağı Andy Warhol tarafından tasarlandı. Bu onun 1987'deki ölümünden önceki son albüm kapağı tasarımıydı.

Görsel 2.11. Aretha Franklin, Aretha, 1986

2.2. PETER BLAKE

Peter Blake; İngiltere'nin ilk Pop art sanatçısıdır. 1950'lerde popüler kültürden sevdiği öğelerle ilgili resimler yapmaya başladı. 1961 yılında David Hockney ile açtıkları genç çağdaşlar sergisinde İngiliz Pop Art hareketini ortaya çıkarttı ve ilk örneği oldu. Çoğunluğu Amerikan kültüründen gelen müzisyenlerle ve sevdiği müziklerle alakalı eserler üretti. The Beatles, The Who, The Beach boys, Oasis gibi grupların albüm kapaklarını da tasarlayan Peter Blake'in tarzı müzik sektöründen kolajlar içeriyordu.

2.2.1. Sgt. Peppers Lonely Heart Club Band:

The Beatles'ın sekizinci stüdyo albümü olan Sgt. Peppers Lonely Heart Club Band ile altmışlı yıllarda giderek yükselen psychedelic rock hareketine katılmıştı. Eleştirmenler tarafından da tüm zamanların en önemli rock albümlerinden biri olarak kabul edilen Sgt. Peppers'ın kayıtları 129 gün sürdü. Albüm The Beatles'ın ilk deneysel parçalarından oluşuyordu. Tasarımı Peter Blake ve karısı Jann Haworth tarafından üretilen kapakta döneminin önemli isimlerinden oluşan 88 adet figür bulunuyor. Bu figürlerin gerçek boyutlu karton modellerinin dik bir şekilde konulmasıyla oluşturuluyordu. Oluşturulan kolaj fotoğrafçı Michael Cooper tarafından fotoğraflandı ve albüm kapağına eklendi. 2007 yılında Blake tarafından serigrafi tekniği ile proses baskısı alınan bu fotoğrafın yalnızca 500 adet edisyonu bulunuyor (stpaulsgallery, 2007). 2012 yılında 80. Yaş gününde albümü anmak için tekrardan farklı karakterleri kullanarak kapağın güncel bir versiyonunu da oluşturmuştur. (CAIN, 2017)

Görsel 2.12. Peter Blake, *The Beatles, Sgt. Pepper's Lonely Heart Club Band*, Serigrafi baskı, 1967

2.3. HIPGNOSIS

Alex Steinweiss'den The Beatles'ın Sgt Pepper Lonely Heart Club Band albümüne kadar kapak tasarım ekolü tekrardan bir geri dönüş sağlamış çok daha sakin, tekdüze, grup ya da sanatçı fotoğraflarının bulunduğu sade ve içeriği olmayan kapaklara dönüşmüştü. Andy Warhol muz tasarımı ile toplumdan tepki çekse de üç ay içerisinde The Beatles'ın yeni albümü ile insanlar bu değişim sürecine alışmaya başladı. The Beatles'ın keskin bir tarz değişiminden sonra kapakta da avangart olma noktası Peter Blake tasarımlarıyla toplumda bu sefer kabul gördü. Artık insanlar satın aldıkları albümün kapaklarını

inceliyor, müziklerden kesitler yakalamaya çalışıyor ve kapaklara bakarak teoriler ortaya atıyorlardı. 67 senesinde dönüşüm Peter Blake ile başlasa da marjinal kapak kültürünün tam olarak oturması da Hipgnosis ekibine dayanıyor.

Londra merkezli olan İngiliz tasarım topluluğu Hipgnosis müzisyenler ve müzik grupları için albüm kapakları tasarlayan bir grafik tasarım ekibidir. İsimleriye “Hip” yeni ve havalı “Gnosis” ise sezgi anlamına gelen kelimelerin birleşiminden oluşmaktadır.

Stg. Peppers ve Velvet Underground albümlerinin çıkış yaptığı aynı dönemde Storm Thorgerson ve Aubrey “Po” Powell İngiltere’de Danmark isimli bir sanayi caddesinin altıncı sokağında ailelerinden aldıkları borç parayla ufak bir atölye açtılar ve birkaç fotoğraf makinesi satın aldılar. Albüm kapakları konusunda çok yenilikçi ve keskin fikirleri bulunuyordu. Yapım şirketlerinin reddettiği fikirleri üretmek istiyorlardı. (GIOLA, 2017) Hipgnosis ekibi göz yanıltıcı efektler, heykeller, baskı sanatları ya da çizimlerle alakalı kolajlardan, fotoğraflar oluşturup onları çarpıtarak içerikler üretmek istiyordu. Ekip albüm kapak fotoğraflarının doğrudan çekilmesinin çok sıkıcı ve klasik olduğunu düşünüyor, buna karşı çıkıyordu. Çalıştıkları grupların plak şirketleri portreler gibi klasik görseller kullanmaları konusunda sürekli baskı uygulasa da kabul etmiyorlardı. 1983 yılında dağılıp sektör değiştirerek müzik videoları klipler ve filmlere odaklandılar. (DONLON, 2010)

2.3.1. STORM THORGERSON

Hipgnosis kurucu üyelerinden Storm Thorgerson tasarım endüstrisinde öne çıkan bir isimdir. Tekli veya albüm kapaklarını tasarlayarak dönemin önde gelen müzik sanatçılarıyla çalışmıştır. Müşterilerinden bazıları arasında Pink Floyd, Genesis, Led Zeppelin gibi birçok büyük sanatçı ve grup yer almaktadır.

28 Şubat 1944'te Middlesex'teki Potters Bar kasabasında doğan Storm Elvin Thorgerson, Norveç asıllıydı. İlk eğitimini Cambridge'deki Summerhill Okulu ve Brunswick İlkokulundan aldı. Daha sonra Pink Floyd'un kurucuları Syd Barrett ve Roger Waters'ın da kendisinden farklı dönemlerde kaydolduğu Cambridgeshire Erkek Lisesi'ne gitti. Daha sonra Leicester Üniversitesi'nde eğitim gördü. Felsefe ve Sanat bölümlerinden lisansını bitirdi ve Royal College of Art'a kaydoldu, burada Sinema ve Televizyon bölümünde Yüksek Lisansını yaptı.

Thorgerson profesyonel kariyerine 1968 yılında ortağı Aubrey Powell ile Hipgnosis grafik sanatı grubunu kurarak başladı. Amaçları müzik, albüm ve plak görselleri tasarlamaktı. Çok sayıda ünlü single ve albüm kapağı ürettikten sonra ekip Hipgnosis'i dağıtarak Thorgerson ve Powell tarafından müzik videoları çeken Greenback Films kuruldu. 1990'ların StormStudios'un kurulmasıyla başka bir ticari girişim başlatıldı ve tek başına üretime devam etti. Fotoğraf, tasarım, illüstrasyon ve baskı sanatları eserler üreterek kariyerine devam etti. (SWEETING, 2013)

2.3.2. GEORGE HARDİE

Profesör George Hardie 1944'te doğdu ve St Martin's ve Royal College of Art'ta (RCA) eğitim görmüştür. Grafik tasarımcı, illüstratör ve akademisyen olarak, çeşitli müşterilerden müzik ve sanat alanında uluslararası işler yapmıştır. George Hardie, 1990 yılında Grafik Tasarım Profesörü oldu. Halen lisansüstü dersler vermektedir. 1994 yılında Alliance Graphique Internationale'e seçildi ve şu anda Uluslararası grafik tasarım Sekreteri olarak görev yapıyor. 2005 yılında İngiltere Kraliyet Tasarımcısı seçildi.

Hardie, RCA'dayken Led Zeppelin'in ilk albümünün (1969) kapak tasarımını üstlendi. Mezun olduktan sonra NTA Studios'un ortağı olarak Hipgnosis tasarım grubuyla ortaklaşa birçok ikonik plak kapağı tasarladı. Pink Floyd'un Dark Side of the Moon (1973) ve Wish You Were Here (1975), Black Sabbath'ın Technical Ecstasy'si (1976) ve Led Zeppelin'in Presence (1976) albümlerinin kapaklarında çalıştı. Kapak tasarımında kullandığı görseller ve baskılar bir birçok kez sergilendi. George, Mixed Media ve kolaj tekniklerinin kombinasyonunu kullanıyor.

2.3.3. AUBREY POWELL

Aubrey Powell, 23 Eylül 1946'da Sussex'te doğdu. Ailesi, çocukluk yıllarının çoğunda yurtdışındaydı ve kendisi, Cambridgeshire, Ely'deki The Kings School'a gitti. Okuldan ayrılırken, Cambridge'de Storm Thorgerson ve o zamanlar yeni birleşen Pink Floyd üyeleriyle tanıştı ve günümüze kadar sürecektir bir dostluk ve çalışma ilişkisi kurdu. Şirket 1982'ye kadar faaliyet gösterdi daha sonrasında film yapım şirketine dönüştü. (POWELL, 2014)

2.4. HYPGNOSIS ALBÜM ÖRNEKLERİ

2.4.1. Led Zeppelin I:

Led Zeppelin'in ilk albümünün orijinal çizimi tüm zamanların en ikonik albüm kapaklarından biridir. George Hardie, fotoğrafçı arkadaşı Stephen Goldblatt tarafından 1969'da Led Zeppelin'e tavsiye edildi. Hardie o sırada hâlâ Royal College of Art'da yüksek lisans öğrencisiydi. Jimmy Page Hardie'ye 1937'de Almanya'nın Frankfurt kentinden yola çıkıp New Jersey'e inişe hazırlanırken alev alan yolcu ve mürettebat olmak üzere toplam 36 kişinin hayatını kaybettiği Hindenburg felaketindeki zeplin kazasının fotoğrafını kullanmasını istedi.

Telif hakları olan görselin telifinden kaçınabilmek adına Hardie, düşük çözünürlüklü gazete kâğıdı hissini uyandıracak şekilde fotoğrafı röntgen kalemi ile aydınlatarak kâğıdı üzerine noktalama çalışması yaparak çizdi. Müzik tarihinin en bilinir albüm kapaklarından biri haline gelen çalışması için Hardie'ye 60 sterlinlik bir ödeme yapıldı. Albüm kapağı, Şubat 1970'te Kopenhag'daki Led Zeppelin konserinde, Zeppelin uçağının yaratıcısı Ferdinand von Zeppelin'in akrabası Eva von Zeppelin'in posterini görmesi üzerine grubu dava ile tehdit etmesi albüm daha da fazla ilgi görmesine sebep oldu.

Albümün ilk baskısında Birleşik Krallık'ta grubun adı ve Atlantic Records logosu turkuaz rengindeydi. Aynı yıl ikinci baskısında turuncu baskıya geçildiğinde turkuaz baskılı olan albümler bir koleksiyon parçası haline geldi ve halen koleksiyonerler tarafından çok yüksek ücretlere alınmakta. İlk orijinal çizim olan aydınlatma çizimi 2020 yılında 325.000\$'a satılınca George Hardie diğer koleksiyonerler ve hayranların da edinebilmesi için 200 tanesi imzalı olmak üzere toplam 10.000 adet orijinal aydınlatma görselin aktarılmasıyla litografi baskı üretti. Bu baskılar günümüzde MoMA dahil birçok galeri ve müzenin koleksiyonunda bulunabilir. (PATTON, 2023)

Görsel 2.13. *George Hardie, Led Zeppelin I, 1969*

2.4.2. Pink Floyd Dark Side Of The Moon:

Albüm çıkmadan önce bir kısmını dinleme fırsatı olan Hipgnosis ekip bir gece sabah dörde kadar oturup farklı varyasyonlarda kapak tasarımları çıkarttılar. Bu tasarımların arasında bir fen kitabında gördükleri ışık prizması da vardı. Prizmanın çizimlerini o gece George Hardie üstlendi. Siyah beyaz olarak çizilen prizma air brushla renklendirildi ve gruba sunuldu. Onlarca diğer taslağın arasından Grubun başçısı Roger Waters işte bu

diyerek prizma tasarımıını seçti. Tüm grup saniyeler içerisinde o tasarımı kabul ettiler. Aubrey Powell bunun üzerine “En kolay tasarımdı, yapımı yalnızca iki dakika sürmüştü” diyerek güldü. Görselin orijinal litografisi MoMA koleksiyonundadır. (BLAKE, 2008) “Witgenstein’e göre Hipgnosis ve George Hardie tarafından tasarlanan bu albüm kapağında kullanılan prizma toplumu temsil etmektedir. Bu prizmanın içerisinde beyaz bir ışık olarak geçen ve prizmanın diğer tarafından gökkuşağının renkleriyle çıkan ışık, birliğin dağılıp kaybolmasını ifade etmektedir” (Reisch, 2007, s.86).

Görsel 2.14. *Pink Floyd, Dark Side Of The Moon, 1973*

2.4.3. Pink Floyd Wish You Were Here:

Pink Floyd'un Wish You Were Here albümü için eskizler hazırlayan Powell gruba sunduğunda büyük bir alkış alarak kabul edildi. İki iş insanının bir pazarlık sonrası el sıkıştığı ve birinin alevler içerisinde yandığı bir görsel kullanmak istiyorlardı. Fakat dijital teknolojiler henüz fazla gelişmediği için gerçekten birini yakmak zorundalardı. Los Angeles'da ateşle alakalı dublörlük yapan Ronnie Rondell ve Danny Roger'ı işe aldılar. Yanan karakter Rondell oynayacaktı. Fotoğrafları Kaliforniya'daki Warner Bros. Stüdyolarında çekmeye karar verdiler.

Ateşin sabit kalabilmesi için figürün hareketsiz durması gerekiyordu ve rüzgâr sebebiyle ateşin büyüme ihtimali vardı. Bir yangın uzmanı ekiple birlikte çekimlere başlamaya karar verdiler. Rondell'i yanıcı malzemelerle kaplayıp ateşe verdiler. Ekibin üç üyesi de deneme çekimleri yapıyordu fakat kullandıkları Kodak film öğlen saatleri ve havanın güneşli olması sebebiyle ateşi tam olarak gösteremiyordu. Birçok denemeden sonra pozlama süresini yirmi saniyeye çıkartma kararı aldılar. Bu durum dublörün yanarken daha uzun süre hareket etmeden beklemesi anlamına geliyordu. Dublör bir deneme daha yapmayacağını bildirmesine rağmen son bir çekim için ikna edildi. Yirmi saniye hareketsiz duran dublörün kaşları, saçları ve sakallarının yandığını fark eden yangın uzmanları çekimi durdurup ıslak havlular ve yangın söndürücü tüplerle Rondell'i zorlukla söndürebildi. Son denemede tam olarak istediğini alan ekip bu ikonik fotoğrafı ortaya çıkarmış oldu. Albüm 20 milyona yakın sattı ve tüm zamanların en ikonik albüm görsellerinden birini ortaya çıkarttı. Ekip görselin albüm kapağı haricinde sergilenmesi adına fotolitografi baskılarını aldı. Görselin litografi baskıları bugün New York MoMA koleksiyonundadır. (MILLER, 2021)

Görsel 2.15. *Pink Floyd, Wish you Were Here, 1975*

2.4.4. Pink Floyd Animals:

“Animals albümünün çoğunlukla George Orwell’in Hayvan Çiftliği kitabından esinlendiğine inanılır ancak George Orwell kitabında, Sovyet komünizmine göndermeler yapmıştır. Animals ise kapitalizminin şekillendirdiği modern Avrupa’daki insanlar ve onların yöneticileri betimlenmektedir. Albümdeki şarkılardan da anlaşılacağı üzere, hayvanların her biri belirli insan tiplerine karşılık gelmektedir. Köpekler, şarkı sözünden de anlaşılacağı gibi, kravatlı, iki yüzlü ve arkadan bıçaklamayı bekleyen aç gözlü iş adamlarından korunması gereken insanı temsil eder. Boynuna tasma takılmış, davranışları

kendisine öğretilmiş ve herkes tarafından itilip kakılmış, sonunda yalnız başına ölüme terk edilmiş zavallı insanı temsil etmektedir (Yılmaz, Özbek, Özdemir 2019 s.62)”

1976 yılının Noel ayında Animals albümünün kayıtları tamamlanmış fakat hiçbir duyuru yapılmamıştı. Pink Floyd ekibi duyuruların başlaması için albüm kapağının tamamlanmasını bekliyordu. Storm Thorgerson ve Hipgnosis’in bu albümün kapak tasarımıyla ilgili ilk fikri üzerinde pijamaları olan bir çocuğun, ebeveynlerinin odasına girdiği ve onları seks yaparken gördüğü bir anın görselinin olması gerektiğini düşünüyorlardı. Storm bunun tıpkı albümün adı gibi hayvani bir dürtünün alegorisi olduğunu anlatıyordu. Fakat Storm’un bu fikrini beğenmeyen Roger Waters; Bundan daha iyisini çıkartabilirsiniz demesiyle fikirlerini reddetti. Bisikletiyle yola çıkan Storm Thorgerson Chelsea’deki bir elektrik santrali olan Battersea Power Station’ın önünden geçerken buranın Animals’ın kapağında kullanabileceğini düşündü. Anlık olarak fotoğraflarını cebindeki kamerasıyla çeken Thorgerson, hemen Roger Waters’ın yanına döndü ve fotoğrafları gösterdi. Aklındaki plan albümdeki “Pigs on the Wing” şarkısından ilham alarak Santralin üzerinde bir domuzun uçtuğu görsel kullanmaktı.

Fikri çok beğenen Roger Waters grubun turnesinde de seyircilerin üzerinde uçan bir domuz kullanma fikrini de ortaya atıyor. Almanya’da gerçek Zeplin hava araçları üreten bir firmaya 10 metrelik büyük bir lateks domuz yaptırılıyor. Pink Floyd’un davulcusu Nick Mason tarafından domuzla ‘Algie’ lakabı takılıyor. Sonrasında uçabilmesi için helyumla doldurulacak olan domuz halatlarını kopartması halinde vurulup indirilebilmesi için bir keskin nişancı dahi tutuluyor. Toplam 14 fotoğrafçı ile alana giden Hipgnosis ekibi Battersea binasının etrafını sarıyorlar. Helyum doldurulan domuz halatlar yardımıyla havaya bırakılıyor ve çekimler başlıyor. İlk gün, çekimler sonrası fotoğrafların tatmin etmemesinden çekimler iki gün daha uzatılıyor. İlk çekimde halat kopması gibi bir sıkıntı çıkmamasından ikinci gün bir keskin nişancı çağırılmıyor. Fakat ikinci gün halatların kopması sonucu kopan domuz rüzgarında etkisiyle gözden kayboluyor ve Heathrow havalimanına doğru ilerliyor. Hava trafiğinin tehlikeye girmesi ile havalimanında alarm veriliyor ve uçuşlar iptal ediliyor. Bu sayede akşam haberlerinde Pink Floyd’un çekimlerinden kopan domuzun hava limanına gitmesiyle alakalı haberler yapılırca albümün ilk duyurusu da yapılmış oluyor. (Vrielink, 2021) Havada uzun süre kaldıktan sonra patlayarak düşen domuz sonradan bir çiftçinin tarlasında bulunuyor. 3

gün süren çekimlerde bir türlü istediğini elde edemeyen ekip bir kolaj yapma kararı alıyor. Birinci gün ki çekimlerden binanın görselini ikinci gün ki çekimlerden koparak kaçmış domuzun görselini kullanıyorlar. Gökyüzü her iki çekimde de iyi durmadığı için J.M.William Turner'ın bir manzara çiziminden alınan arka plan kesiliyor ve serigrafi baskıda renkleri değiştirilerek basılıyor. 295 adet edisyonu bulunan Storm Thorgerson imzalı serigrafi baskı çeşitli galerilerin koleksiyonunda mevcut.

Görsel 2.16. *Pink Floyd, Animals, 1977*

2.4.5. Led Zeppelin In Through the Out Door:

Görsel 2.17. Aubry Powell, *Led Zeppelin In Through the Out Door* albüm kapağının baskılarını imzalarken, 2000

Helen Donlon'un yaptığı bir röportajda Aubry Powell şöyle anlatıyor;

“Tasarladığımız görseller grupla ilgiliydi. Led Zeppelin In Through the Out Door için beni düşündüklerini duydum. Onların her zamanki gibi Hard Rock tarzı bir albüm çıkaracaklarını biliyordum. Jimmy Page ve Robert Plant bize ne istediklerine dair hiçbir ipucu vermediler ve biz de istemedik zaten. Söyledikleri tek şey çok tuhaf bir şey istemedikleriydi çünkü onlar için yaptığımız önceki kapak, tarzlarından oldukça uzaktı. Çocukların kayalara doğru koştuğu Houses of the Holy oldukça bilim kurgu havasındaydı. Şimdi blues köklerine geri dönmek istiyorlardı. Ben de onların köklerinden olan Teksas'taki blues barlarından oluşturmayı düşündüm. (Donlon, 2010)“

Jimi Page'in New Orleans'da gördüğü bir barı tavsiye etmesi üzerine grupla yola çıktılar. Bara varan Hipgnosis ekibi, içinde bulundukları mekânın her detayını açı açı fotoğraflandırdılar. İngiltere'ye döndükten sonra bir set ekibiyle çalışıp çektikleri görseldeki mekânı tekrardan inşa ettiler. 360 derece olarak inşa edilen iç mekânın her açısından görsel alınabiliyordu. Barın içerisinde oturan altı ayrı karakterle fotoğraflar

çekerek altı ayrı albüm kapağı oluşturdular. Bu Led Zeppelin için mükemmel bir pazarlama stratejisiydi. Müzik markete giren dinleyici albüm kapağını kendisi seçebilecek hatta koleksiyon için birden fazla kez aynı albümü satın alabilecekti. Albüm kapakları dijital olarak bastırılsa da 2000 yılında Aubry Powell 250 serigrafi 250 dijital baskı olmak üzere 6 adet görseli karma şekilde baskısını aldı ve hayranlara edisyonlu ve ıslak imzalı olarak satışa çıkarttı. Bu orijinal eserler bugün halen bazı müzayedeler ve galerilerin koleksiyonlarında bulunmakta.

Görsel 2.18. *Led Zeppelin, In Through the Out Door, Albüm kapakları örneklerinden biri, 1979*

2.5. Robert Rauschenberg

Robert Rauschenberg (1925-2008) Erken dönem çalışmalarıyla Pop sanat akımının öncüsü olan Amerikalı ressam, grafik ve baskı sanatçısıdır. Rauschenberg 1946-47 yıllarında Kansas City Sanat Enstitüsü'nde resim eğitimi aldı. Sanat kariyerinde daha havalı olduğunu düşündüğü için Milton olan adını Robert olarak kullanmayı tercih etti. 1948-50 yılları arasında Bauhaus ekolünden Josef Albers'in yanında Kansas sonrası Avrupa'da kısa bir süre daha eğitim gördü. Oradan New York Art Students League'e geçerek eğitimini tamamladı. Rauschenberg'ün 1950'lerin başındaki erken dönem resimleri, gazete kağıtlarıyla kaplanmış siyah, beyaz çalışmalar oluşuyordu. Sonraki çalışmalarında Cola şişeleri, doldurulmuş hayvanlar gibi hazır nesnelerden sanat başladı ve eserlerine "birleşik" resimler adını verdi. Ayrıca besteci John Cage ile tiyatrolar yazdı ve düzenledi. 1960'lardan sonra fotografik görselleri geniş tuval yüzey alanlarına uygulamak için serigrafi baskı tekniğini kullandı. Ancak 1970'lere gelindiğinde, ipek, pamuk, kağıt ve kumaş gibi baskıların yanı sıra üç boyuta yöneldi. 70'lerden 90'lara kadar Rauschenberg'ün eserlerinin temelinde litografi ve serigrafi gibi baskı teknikleri vardı. (BRITANNICA, 2024)

2.5.1. Talking heads:

Robert Rauschenberg'in kariyerinin başlangıcından itibaren müzikle iç içe bir hayat geçirdi. Sanatçı 1952'de Black Mountain College'da besteci John Cage ile tanışarak dostluklarını ilerletti. Rauschenberg'in Beyaz Tuvaller adlı eseri, Cage'in en ünlü bestesi olan 4'33 adlı sessiz eserine ilham kaynağı dahi oldu. Yıllar sonra, Rauschenberg, Talking Heads den David Byrne ile iş birliği yapacaktı. Byrne, 1980'lerde bir galeriye yaptığı bir ziyaret sırasında Amerikalı sanatçının siyah-beyaz serigrafi resimleriyle karşılaştı. Rauschenberg'in bir albüm kapağıyla neler yapabileceğini merak etmeye başladı.

Rauschenberg'e ulaşan Byrne grubun beşinci stüdyo albümü Speaking in Tongues'un albüm kapak tasarımını yapmasını teklif etti. Rauschenberg farklı bir formatta eser üretebileceği için bu teklifi anında kabul etti. Byrne'ın New York Times'da yazdığı gibi, sanatçının “albüm kapağında bir eseri yeniden üretmekten kaçınarak tüm LP paketinin ne olabileceğini yeniden hayal etmesi” kendisini “hoş bir şekilde şaşırttı (BYRNE, 2008)”. Ortaya çıkan eser Rauschenberg'in 1967'de bitirdiği bazı heykellerle bağlantılıydı.

Revolver ismini verdiği bu heykeller, üzeri serigrafi baskılı pleksi disklerin metal bir beşik içerisine dizilmesinden oluşuyordu. Speaking in Tongues için Rauschenberg, CMYK renkler olmak üzere ayrı katmanlar oluşturarak heykelinde kullandığı renkli serigrafi baskı tasarımlarını plak üzerine yerleştirdi. Her diskte, farklı efektler üretmek üzere döndürülebilen, yıkık dökük bir araba, bir otoban kenarı reklam panosu ve bir banliyö yatak odası gibi görüntülerden oluşan bir kolajlar yer alıyordu.

Plağın üretimini yaptırmak için uygun bir yer bulunamadı. Altı ay boyunca şeffaf bir plağa vakumla şekil verebilecek bir işletme arayandı. Grup sonunda bir sosisli sandviç paketleme şirketinin fabrikasında plaklara şekil verme konusunda anlaştı. Plağın üretimindeki zorlu prodüksiyon süreci albümün yayınlanma süresinin uzamasına sebep oldu. Talking Heads'in önceki dört albümü birbirini izleyen dört yıl içinde yayınlanmış olmasına rağmen Speaking in Tongues'un piyasaya çıkması üç yıl kadar sürdü. Üretim zorlukları nedeniyle Rauschenberg tasarımı kapak 50.000 adetlik sınırlı sayıda basıldı. Kalan bir milyon kadar standart albüm kapağı için alternatif bir kapak tasarladı. Hayranlar 13 dolara kendi Rauschenberg'ün alternatif kapağına sahip olabiliyor; koleksiyonerler ise hem Byrne hem de Rauschenberg tarafından imzalanan ve sanat galerileri aracılığıyla satılan özel baskıdan biri için 100 dolar ödeyerek satın alabiliyordu. Rauschenberg, Talking Heads'in albüm kapağı için yaptığı iki tasarımdan biri olan bu özel tasarımla albüm kapakları dalında Grammy Ödülü kazandı. Ancak grup müzikleri için hiçbir zaman Grammy alamadı. (CAIN, 2016)

Görsel 2.19. *Talking Heads Speaking in Tongues*, 1983

2.6. Jean-Michel Basquiat

Jean-Michel Basquiat, kısa kariyeri New York sokaklarından Andy Warhol ile yaptığı arkadaşlığa ve Neo-Ekspresyonizm akımının en ünlü ressamlarından biri olarak Amerikan sanat dünyasına kariyeri hızla ilerlerdi. Basquiat henüz 27 yaşındayken aşırı dozda uyuşturucudan hayatını kaybetmiş olsa da 80'lerde Soho'daki New Yorklu yerel sanatçılara ilginin artmasıyla popülerliği hayli yükseltmişti. Çalışmalarında Afro Latin kökenlerini, kişisel olarak kullandığı semboller, figürlerden oluşan görseller ve kelimeler aracılığıyla eserlerini üreten Basquiat, sokaklardan büyük sanat galerilerine geçerken sanatsal anlamda hızla gelişti. Çalışmaları sınıfsal ayrılıklara göndermeler yaparken ünlülerin arasında, alt sınıftan renkli bir kişi olma özelliğini taşıyordu. Ölümünden sonra, eserlerine olan ilgi ve eserlerinin değeri giderek arttı.

Çalışmaları üzerinde pek de durulmamış görselliğinde olup, kendine özgü eser kolajını oluşturmak için birçok farklı geleneği ve tarzı bir arada toplar. Sanat eserlerinin çoğu zıt

kavramları bir araya getirmektedir. Bu zıtlıklar onun karma altyapısını ve yeni sanatsal anlamda zengin yaşamını fazlasıyla yansıtmaktadır. (BIOGRAPHY, 2021)

2.6.1. The Offs First Records:

Jean-Michel Basquiat ciddi bir müzik severdi, plastik sanatlar alanında ünlü olmadan önce parasal sıkıntılar çekiyordu. 1981 yılında Basquiat, annesinin ev kirasını ödeyebilmek adına ihtiyaç duyduğu 400 dolar karşılığında ska punk grubu The Offs için albüm kapağı tasarlamayı kabul etti. Bu kapağın Basquiat külliyatındaki önemi, sonraki eserlerinde sıkça kullanacağı motiflerin ilk örneklerini içeriyordu. Karikatüristik başının üzerinde taç bulunan karakter, bir tümsek üzerinde duruyordu. Grubun adı Basquiat'nın karalama tarzıyla üç ayrı noktada yazılıyordu. Beyaz zemin üzerine siyah olarak çizilmiş resiö albümün yapımcı şirketi olan CD Presents tarafından dönemin punk kültürüne daha iyi uyum sağlayacağı düşünülerek siyah zemin üzerine beyaz olacak şekilde ters çevrildi ve tasarımın negatifinin kullanılmasına karar verdi. The First Record, The Offs' un tek albümüydü. Küçük pek de bir kitlesi olmayan grup, aradığı şöhreti hiçbir zaman yakalayamadı. Grup, albümün tamamlanmasından kısa bir süre sonra solisti Don Vinyl'in ölümüyle dağıldı (ARTSNET, 2019). İlk yayımlanışından otuz yılı aşkın bir süre sonra First Record, albümün haklarına sahip olan organizatör Johnny Brower tarafından 2011 yılında 500 adetlik sınırlı litografi baskıları yeniden yayımlandı. Ayrıca, 2011 yılında sanat müzayede şirketi olan Sotheby's'de kapağın imzalı serigrafi baskıları satışa sunuldu. Bugün albümün orijinal kopyaları çok nadir bulunuyor ve ciddi koleksiyon değerine sahip. The Offs, Basquiat'nın tek müzikal girişimi değildi. 1970'lerin sonundan 80'lerin başına kadar Gray grubunun liderliğini yaptı. 1983 yılında üç tekli kapağı daha tasarladı. (GC/EDITIONS, 2009)

Görsel 2.20. *The Offs, First Record, 1984*

2.7. Raymond Pettibon

Raymond Pettibon'un eserleri, edebiyat, felsefe, din, siyaseti kapsayan alternatif Amerikan kültürü temasına sahiptir. Görselleri ve metinleri birleştirerek hızlı tüketim kültürün estetiğini irdeler. Eseri, günümüz çağdaş sanat ve kültüründe medyanın önemini anlatır. (ZWIRNER)

2.7.1. Sonic Youth Goo:

1980'lerin başlarında New York'un deneysel içerikli müzik temelinden yükselen Sonic Youth, 1988'de beşinci albümleri olan Daydream Nation'ı piyasaya sürdü. Grup ilk ciddi başarısınaysa bu albümde ulaştı. Uzun gitar soloları ve farklı temalarıyla deneysel olarak yapılan bu albümün başarısı grubunun sonraki albümü Goo'nun da önünü açtı. Profesyonel bir kayıt stüdyosundan çıkarttıkları ilk albümü olan Goo, yapısını daha erişilebilir ve anlaşılabilir şarkılardan oluşturdu fakat sözler ve temalar sebebiyle parçaların çok azı radyoda çalınabildi. Siyah-beyaz iki renkten oluşan kapakta, kolunu yanındaki kadına dolamış bir adamın mürekkeple çizilmiş resmi ve küçük bir yazı yer alıyor. Off-set Litografi tekniğiyle basılarak üretilmiş olan Pettibon eseri önceden var olan bir fotoğrafın temeline dayanıyor. Resimdeki çift, Moors katili olarak bilinen ve İngiltere'nin en büyük kadın seri katillerinden olan Myra Hindley'nin kız kardeşi ve eniştesi olan Maureen Hindley ve David Smith'tir. Bu görüntü 1966 yılındaki cinayetlerin mahkemesi sırasında çekilen ve gazetelerde yayınlanan bir görselidir. Pettibon yalnızca fotoğraftaki figürlerin ifadesini beğendiği için kullandı ve içeriğini bilmiyordu. Grup üyeleriye çizimin ne olduğunu fark ettikten sonra farklı çağrışımlar, alegoriler çıkartılabileceğini ve ses getireceğini düşünerek görseli değiştirmeyerek kullanmayı kabul etti. (FERRIER, 2023)

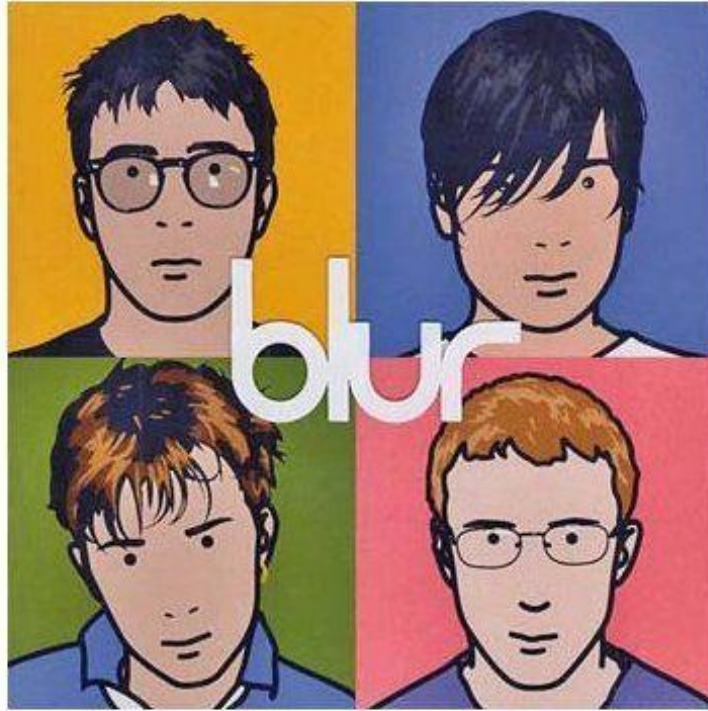
Görsel 2.21. *Sonic Youth*, Goo, 1990

2.8. Julian Opie

Julian Opie, kişisel tarzıyla ürettiği figür ve portre çalışmalarıyla tanınan İngiliz sanatçıdır. Düz zemin parçaları kullanarak kalın kontürlerle oluşturduğu figürler, minimal bir pop art konseptindedir. Erken dönemleri mekân ile ilişki kuran üç boyutlu heykel çalışmalarından oluşturmaktadır. Anish Kapoor ve Tony Cragg gibi sanatçılarla birlikte New British Sculpture olarak bilinen inisiyatifin bir üyesidir. Cragg'ın sanatı olgunlaştıkça resim, baskı sanatları, enstalasyon ve albüm kapak tasarımlarını da içine alacak şekilde eklemeler yapmıştır. Opie'nin eserleri, günlük görüntülerin ve figürlerin minimal bir illüstrasyonu şeklindedir. Portreler, Japon ağaç baskıları, reklam panoları ve trafik işaretleri gibi kamusal tabelalardan yararlanan, serigrafi baskı, LED ekranlar, reklam afişleri ve albüm kapaklarını eser üretiminde kullanmıştır. (ARTNET, 2024)

2.8.1. Blur The Best of :

Aşırı süslemeye ve ayrıntıya girince eserin boğulduğunu ve sanatçının çizimin içerisinde kaybolduğunu savunan Opie, yaptığı portre çalışmalarında minimalizmi vurguluyor. İhtiyaç duyulanın ötesine geçmek istemeyen sanatçı minimum miktarda çizgi ve renk kullanarak görseli tekrardan inşa ediyor. 1990 yılında yapmaya başladığı pop art şeklindeki portre çalışmaları klasikleşen Julian Opie üslubunu oluşturuyor. Bu üslubu koruyarak 2000 yılında yaptığı Blur grubunun Best of albümünün kapak tasarımında da aynı etkiyi yakalıyor. Grubun dört üyesinin de dijital çizimlerinin Kromojenik baskısı (C-print) alınması yöntemiyle ürettiği portrelerinden oluşan albüm kapağı aslında dört ayrı baskı eserinden oluşuyor. Bu eserlerin orijinal baskıları Londra National Portrait Gallery koleksiyonundadır.

Görsel 2.22. *Blur, The Best of, 2000*

2.9. Banksy

Banksy anonimliğini koruduğu için hakkında pek fazla bilgi bulunmamakta. Kendisi gizemli bir sokak sanatçısı olarak tanınmakta ve eserlerine koleksiyonerler tarafından fazlasıyla rağbet gösterilmekte. Banksy'nin eserlerinde kullanılan politiklik, izleyiciler üzerinde de ciddi bir etki bırakmakta. İzleyicileri farklı bakış açıları sunmaya teşvik etmekte. Banksy'nin kimliği üzerine çeşitli iddialar ortaya atılmış, bazı kaynaklar onun Bristol'de yaşayan biri olan Robin Gunningham olduğunu öne sürmüştür. Ancak, iddialar hiçbir zaman doğrulanamamıştır ve kimliği hala gizli kalmaktadır. (streetartbio, 2009)

2.9.1. Think Tank:

Think Tank, Blur'un 2003 yılında piyasaya çıkartılmış olan yedinci albümüydü. Albümün kapak tasarımı için esprili ve ilgi çekici bir şablon baskı yapması için Banksy'le anlaşıldı. Think Tank projesi için Londra'daki duvarlarda ve kapılara yirminin üzerinde stencil yapıldı. Çocuk figürlerinin olduğu ve çiftlerin restoranda bulunduğu şarap içtiği gibi farklı sahneleri tasvir eden görseller arasından biri albüm kapağına konmak üzere seçildi . Albüm piyasaya sürüldükten sonra, Banksy'nin Londra sokaklarına yaptığı Think Tank serisinin şablon baskı parçalarından bazıları yüksek fiyatlarla açık artırmalarda satıldı. (RANDAL, 2014)

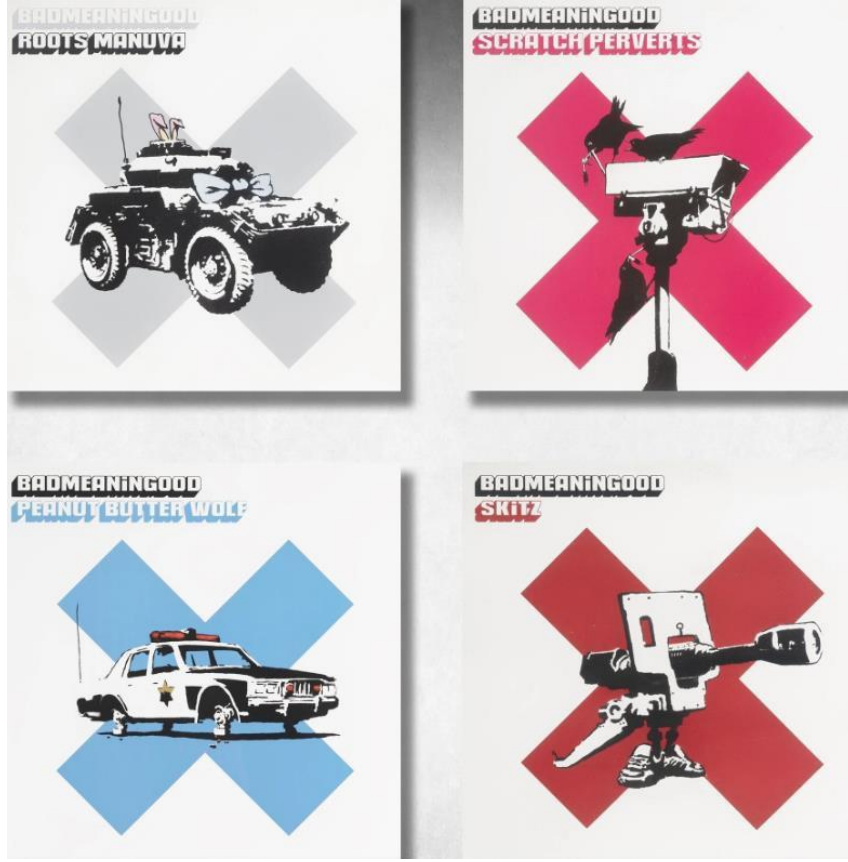

Görsel 2.23. *Blur, Think Tank, 2003*

2.9.2. BADMEANİNGOOD:

BADMEANİNGOOD karma albüm serisinin 2001 yılında piyasaya sürülmesinden bu yana yirmi küsur yıl geçti ve bu seriler artık dünya çapında kült koleksiyon parçaları haline geldi. Londra'daki kiraların yüksek olması sebebiyle, duvarlara yazı yazarak yeterince para kazanamayacağını düşünen Banksy kendisinden önce Warhol gibi birkaç ticari müzik işinde çalışarak diğer projelerini de finanse etmeye devam ediyordu. 2000 yılında Ladbroke Grove'a taşınarak bir plak şirketini kuran Austin Wilde, bu sırada Banksy'nin menajeri Stephen Earl ile aynı ofiste çalışıyordu. Bristol'den taşınan ve bu bölgede hızla ünlünen Banksy ile Wilde, Earl aracılığıyla tanışacaklardı. Wilde, Banksy'nin o dönemlerde müzik endüstrisinin merkez üssü haline gelmiş olan Londra'da sık sık barlara gittiğini ve insanların sürekli koşuşturduğu bir ortamda yaşadığını söylüyor. BADMEANİNGOOD (Kötü İyidir) ismine uygun olarak, Banksy'nin seri illüstrasyon fikri yıkım üzerine kuruluyor. Kapakların üzerinde uçaksavar, tuğlalar üzerinde tekerleri sökülmüş bir polis arabası, güvenlik kameralarının kablolarını söken kargalar ve namlusu yerine tavşan kulakları olan bir tank görseli karşılıyor. İllüstrasyonların altına oturan büyük bir çarpı, radyoaktif atıkların üzerinde bulunan

tehlikeli kimyasal etiketlere atıfta bulunuyor ve bir dizi şablon baskıdan oluşuyor. (streetartbio, 2009).

Görsel 2.24. *Peanut Butter Wolf*, BADMEANINGOOD serisi, 2003

2.10. Stanley Donwood

Stanley Donwood, popüler bir İngiliz grafik tasarımcısı, baskı sanatçısı ve yazardır. En bilindiği alan İngiliz grup Radiohead ile olan iş birlikleridir. 1994'ten beri grubun albüm kapaklarının ve posterlerinin neredeyse tümünü tasarladı.

29 Ekim 1968 doğumlu olan Donwood'un asıl adı Dan Rickwood dur fakat takma adını daha fazla benimsediği için Stanley ismini kullanır. Yüksek Lisansını Exeter Üniversitesi'nde aldı. Mezun olduktan sonra İngiltere'nin Plymouth şehrinde eserler üretmeye başladı. Exeter'de okurken Radiohead'in vokali Thom Yorke ile tanıştı. Donwood'dan Radiohead'in 1994 tarihli single'ı My Iron Lung için bir kapak resmi tasarlaması istendi . Bundan sonra uzun vadeli iş ilişkileri başladı. Yorke'un solo albümleri de dahil olmak üzere Radiohead'in tüm tanıtım materyalleri için sanat eserleri üretti. Hieronymus Bosch'un çalışmalarından aldığı ilhamla 2000 yılında , Donwood'un

dağlık manzaraları merkeze alan bir dizi görselden oluşan Kid A albümünü çıkardı. Ayrıca, savaş müzeleri ve dağ manzaraları konusundaki çok fazla eser üretmesi, onun Post Apocalyptic tasarım tarzını etkiledi. Ayrıca Radiohead albümünün kapaklarında yer alan yazılarıyla gruba katkıda bulundu(BROWN, 2015).

2002 yılında en iyi albüm kapağı ve paketi Grammy Ödülü'nü kazandı. Ödül, Amnesiac albümünün Özel Sürümü'ndeki çalışmaları nedeniyle verildi . Bunu başka bir muhteşem albüm olan Hail to the Thief ve aynı derecede büyüleyici kapak resmi izledi . Kapakta, Paula Scher'in harita resimlerinden ilham aldı. Donwood, tuval üzerine akrilik boyayla, parlak renkli bloklardan Kabil gibi savaştan yıkılmış şehirlerin haritalarını oluşturdu. Albüm kapak tasarımlarında genellikle politik içerikli kelimeler veya ifadeler kullanılıyordu.

Donwood, kapak resmi tasarlamasının yanı sıra 2006'dan itibaren büyük Serigrafi ve Linol baskılar yapmaya başladı. Bu uygulama ona sanatını küçük, albüm kapağı baskıları yerine geniş formatta paylaşma olanağı sağladı. Ona göre, büyük bir serigrafi baskı başlı başına bir sanat eseri olarak görülüyor, daha büyük bir görsel etki sunuyor ve dolayısıyla birçok kişinin dikkatini çekiyor. Londra'da düzenlenen bir sergisinde, Donwood'un yangın veya sel nedeniyle yok olan Londra simge yapılarının on dört linolyum baskısından oluşan 4 metre uzunluğundaki baskıları Soho'daki galerisinde sergiliyor. Bu baskılar Radio Head'in solisti olan Thom Yorke'un The Eraser albümünün kapak ve ek resmi için kullanıldı. (WALL, 2019)

2.10.1. Thom Yorke The Eraser:

Britanya adalarının en batısında yer alan Cornwall'da büyük ve feci bir sel felaketinin içinde kalması sonucu bir projeye başlayan Downwood, Nuremberg Chronicle adlı 15. yüzyılda basılmış bir kitaptaki gravürleri kopyalamayı planlıyordu. İncil'de geçen bazı

felaketler Downwood'un ilgisini çekiyordu. Yıkılan binalar, alevler ve fırtınalı suları içeren türden bazı çizimler yaptı ama mürekkeple yapılanlar pek işe yaramadı, o da bunun yerine ağaç baskı yapmayı denemenin daha iyi olacağını düşündü. Ağaç baskı yapma sürecinde ağacı oymakta zorlanması sebebiyle bundan da çabucak vazgeçen Downwood ve ağaç yerine Linol baskı tekniğini kullanmaya karar verdi. Londra'nın yangın ve sel nedeniyle yok oluşunu yarı orta çağ tarzında dört metre uzunluğunda bir linol baskıya dönüştürdü.

Bu çalışma ilk kişisel sergimin temelini oluşturdu. Linol baskıların çoğu The Eraser'ın kaydedildiği stüdyodaki masada yapıldı. Albümün iki unsuru müzik ve sanat eserinin her ikisi de Cornwall'da aynı stüdyoda filizlendi. Her iki eserinde siyaset, doğal afet, savaş gibi temaları ele alındı (WILLIAMS, 2008).

Görsel 2.25. Thom Yorke, *The Eraser*, 2006

SONUÇ

Fiziksel müzik formatları için albüm kapak tasarımı ve sanatı, albümlere yeni bir boyut kazandırdığı görülmüştür. Albüm kapakları dinleyicilerin müziğin tarzına, ruh haline, içeriğine ve atmosferine dair ilk bakışıdır. İyi tasarlanmış bir kapak, sanatçının vizyonunun özünü etkili bir şekilde aktarabilir ve müzik ile izleyici arasında bir bağ oluşturabilir. Müzik kayıt teknolojilerinin icadı sonrası tarih içerisindeki değişimi ve gelişimine bakıldığında, bunun baskıresim teknikleriyle örtüşen ortak üretime sahip olunan eserlerin incelendiği bu tezde, teknik, kullanım alanları, eser içeriği, hikayeleri baskı sanatları ile kurduğu ilişkiler örneklendirilmiştir. Plak, kaset, CD gibi somut formatların albüm kapakları ve kapak resmi bir albümün ilk göze çarpan özelliği olduğu, albüm kapağı, içinde yer alan müziğin görsel bir temsiline hizmet ettiği gözlemlenmiştir. Albüm kapaklarında kullanılan görsel ve eserlerin kimi zaman doğrudan tasarım, üretim sürecinde kimi zamansa sonradan koleksiyon temelli sanatçıları tarafından baskıları üretildiği görülmüştür. Bu baskıların farklı galeri ve müzelerde sergilendiğini ya da hayranları tarafından toplandığını görmek mümkündür. Müziğin çoğaltıla bilirliliği sonrası birçok farklı hayrana ve koleksiyonere ulaşan müzik, baskı sanatlarının çoğaltıla bilirliliği yardımıyla müzik görsellerini de oluşturmuş, hatta koleksiyonlara katılmasına katkı sağlamıştır. Baskı sanatları sayesinde albüm kapaklarını yalnızca bir müzik aracı olmaktan çıkarıp aynı zamanda toplanabilir sanatsal bir nesne haline getirilmektedir. İyi bir kapak, fiziksel yayınların toplanabilirliğini ve arzu edilirliliğini artırabilir, baskı teknikleri sayesinde görsellerin üretimi ve koleksiyon anlamında erişimini güçlendirebilir.

EKLER

EK-1. Baskı Teknikleriyle Bağlantılı Albüm Kapakları Sergileri ve Görselleri

Stoughton Printing Company ve Müziğin Baskısı Sergisi

50 yılı aşkın süredir üretim yapan bir albüm kapağı matbaası olan Stoughton Printing Company, 1964 yılında Los Angeles'ta faaliyete geçti. 2000li yıllarda firma tekrardan Tipo baskı, fotogravür ve litografi teknikleriyle elle baskılar almaya başladı. Bu teknikler Stoughton'un üzerine baskı yaptığı kalın kaplamalı kâğıttan daha kaliteli kağıtlar kullanmasına olanak tanıdı ve yalnızca albüm kapaklarının artworklerini kullanarak 1 Ekim 2016 yılında Kaliforniya Uluslararası Baskı Müzesi'nde Müziğin baskısı adında bir sergi açtı.

EK-1 Görsel 1. Şirketin tipo baskı makinası ve sergiden bir görsel, 2016

(Kaynak: www.collectorsweekly.com/articles/music-of-the-presses/)

Lincoln's Collection Museum

2022 yılında İngiltere’de Lincoln müzesinde ikonik albüm kapakları sergisi açılmıştır. 1949 yılından 2021 yılına kadar olan albüm kapakları kronolojik olarak sergilenmiştir. Müzede albümlerin tarihiyle alakalı gazete sayfalarına, eserlere ilham kaynağı olan orijinal fotoğraflara, kapakların kendisine ve çizimlerine paralel bir şekilde sergilenmektedir.

EK-1 Görsel 2. *Lincoln's Collection Museum, Album Artwork Through the Ages, 2022*

Zuccaire Gallery

2016 yılında New York’ da Paul W. Zuccaire galerisi albüm kapaklarından bir sergi oluşturulmuştur. Grafik tasarımcılar, fotoğrafçılar ve çizerlerin koleksiyonundan oluşan 1000 den fazla eser izleyiciye sunuldu. Galerinin arşivinde 40.000 den fazla plak kapağı bulunduğu ve aralarından eserler seçildiği söyleniyor. Serginin açılışında Blue Öyster Cult’ın kurucularından Albert Bouchar’ın söyleşiler yaparak kendi eski albüm kapaklarını tanıttığı bir etkinlikte düzenlenmiştir.

EK-1 Görsel 3. Zuccaire Gallery, Classic Album Covers Sergisi, 2016

Williamson Sanat Galerisi

2023 Yılında Williamson Sanat Galerisinde birçok albüm kapağı sergisinden ayrı olarak farklı bir tema belirlendi. İnsanların komik, kötü ya da garip bulduğu albüm kapakları görsellerinden bir koleksiyon oluşturuldu. 500'ün üzerinde esere ev sahipliği yapan serginin koleksiyoneri Steve Goldman parçaları toplarken sadece kötü olmasını değil kendisini güldüren eserler olmasına da özen gösterdiğini anlattı.

EK-1 Görsel 4. *Williamson Sanat Galerisi, 2023*

National Print Museum

2017 Yılında İrlanda Ulusal Baskı müzesinde İrlanda baskılı plak kapakları sergisi açıldı. İrlanda kültürüne, müziğine ya da doğrudan İrlanda'ya atıfta bulunan albümlerden yalnızca geleneksel yöntemle baskısı alınmış olanların orijinal eserlerini sergilendi. 1955-2017 yılları arasında çıkmış İrlanda plaklarının görsellerine yer verilen sergide konuyla alakalı müzik ve müzik dışı eserler ve baskılar da yer aldı.

EK-1 Görsel 5. *National Print Museum, Irish Printing Album Covers, 2017*

Sotheby's

Andy Warhol'un üretmiş olduğu müzikle alakalı baskılar ve baskı temelli albüm kapaklarının sergilendiği iki ayrı serginin eserleri 2015 yılında Sotheby's müzayede evinde bir sergi olarak tekrar birleştirildi ve açık arttırmayla eserler satışa çıkarıldı.

EK-1 Görsel 6. Sotheby's, Andy Warhol Albüm kapakları ve müzik baskıları sergisi, 2015

MoMA New York

2015 yılında New York MoMA’da kulak ve göz duyularını birbirine bağlayan eserler temalı sergisinde litografi temelli albüm kapakları, konser posterleri, şarkı nota sayfalarından oluşan bir sergi düzenlendi. Eserlerin tümü MoMA’nın kendi koleksiyonundan seçilerek alındı.

EK-1 Görsel 7. *MoMA, Design for Ear and Eye, 2015*

Groninger Museum

2017 yılında Groninger Museum da açılan Art of Hypgnosis sergisinde Photoshop öncesi tamamıyla elle üretilen eserlerin görsellerinden oluşturulmuş albüm kapakları ve Hypgnosis ekibinin ürettiği müzikle alakalı eserler sergilendi.

EK-1 Görsel 8. Groninger Museum, Art of Hypgnosis, 2023

KAYNAKÇA

- AMERICAN PAINTER Jean-Michel Basquiat. THE ART STORY:* <https://www.theartstory.org/artist/basquiat-jean-michel/> adresinden alındı
- ARTNET. (2024). *JULIAN OPİE*. ARTNET: <https://www.artnet.com/artists/julian-opie/> adresinden alındı
- ARTSNET. (2019, 09 09). Basquiat Designed an Album Cover for a Grimy Punk-Ska Band 35 Years Ago. Now, a Limited Edition of the Album Is Being Reissued: <https://news.artnet.com/partner-content/basquiat-the-offs-record-reissue> adresinden alındı
- BALL, T. (2021, 04 25). *Andy Warhol's Album Covers and his Presence in the Music Industry*. REVOLVER WARHOL GALLERY: <https://revolverwarholgallery.com/andy-warhols-album-covers-and-presence-in-the-music-industry/> adresinden alındı
- BIOGRAPHY. (2021, 03 27). Jean-Michel Basquiat: <https://www.biography.com/artists/jean-michel-basquiat> adresinden alındı
- BLAKE, M. (2008). *Comfortably Numb: The Inside Story of Pink Floyd*. CAMBRIDGE: Da Capo Press.
- BRITANNICA. (2024, 05 09). *Robert Rauschenberg*. BRITANNICA: <https://www.britannica.com/biography/Robert-Rauschenberg> adresinden alındı
- British Library*. (2024, 01 19). British Library: <https://blogs.bl.uk/music/2021/10/lithography-and-the-satirical-song-sheet.html> adresinden alındı
- BRITISH SCULPTURE AND DIGITAL ARTIST JULIAN OPİE*. (tarih yok). THE ART STORY: <https://www.theartstory.org/artist/opie-julian/> adresinden alındı
- BROWN, S. C. (2015, 03 19). *Stanley Donwood, Radiohead and the power of musical artwork*. THE CONVERSATION: <https://theconversation.com/stanley-donwood-radiohead-and-the-power-of-musical-artwork-41683> adresinden alındı
- BYRNE, D. (2008, Mayıs 16). *Ny Times*. https://www.nytimes.com/2008/05/16/opinion/16byrne.html?_r=1 adresinden alındı
- CAIN, A. (2016, 08 19). *THE STORY BEHIND ROBERT RAUSCHENBER'S ICONIC*

TALKING HEADS ALBUM COVER. ARTSY: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-the-story-behind-robert-rauschenberg-s-iconic-talking-heads-album-cover> adresinden alındı

CAIN, A. (2017, 08 03). ARTSY. How The Beatles Immortalized the Legacy of Pioneering British Pop Artist Peter Blake: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-beatles-helped-british-artist-perfect-work-pop-art> adresinden alındı

DONLON, H. (2010, 04 02). *Helen Donlon interviews Hipgnosis: Storm Thorgerson and Aubrey 'Po' Powell.* LONDONGRIP: <https://web.archive.org/web/20170905005249/http://londongrip.co.uk/2010/09/music-art-helen-donlon-interviews-hipgnosis-storm-thorgerson-and-aubrey-%E2%80%98po%E2%80%99-powell/> adresinden alındı

DURMAZ, Ö. (2006). MÜZİĞİ PAKETLEMEK. *GRAFİK TASARIM DERGİSİ*, s. 40-43.

FERRIER, A. (2023, 01 05). *The Cover Uncovered: The dark truth behind Sonic Youth's 'Goo'.* FAR OUT: <https://faroutmagazine.co.uk/the-dark-truth-behind-sonic-youth-album-goo/> adresinden alındı

FORREST, R. (2016, 09 18). *ALEX STEINWEISS – THE INVENTOR OF THE ILLUSTRATED RECORD COVER.* RECORDART: <https://recordart.net/2016/09/18/alex-steinweiss-the-inventor-of-the-illustrated-record-cover/> adresinden alındı

GC/EDITIONS. (2009). BASQUIAT ALBUM COVER "THE OFFS": <https://www.gcditions.com/products/basquiat-the-offs-album-cover> adresinden alındı

GIOLA, T. (2017, 07 12). *The Golden Age of Rock Album Covers.* DAILY BEAST: <https://www.thedailybeast.com/the-golden-age-of-rock-album-covers> adresinden alındı

HAYDEN, K. (2021, 06 02). *SLEEVEAGE: COLLABORATIONS BETWEEN ART AND MUSIC.* QAGOMA: <https://blog.qagoma.qld.gov.au/sleeveage-collaborations-between-art-and-music/> adresinden alındı

HELLER, S. (2011, 07 19). *Alex Steinweiss, Originator of Artistic Album Covers, Dies at 94.* THE NEW YORK TIMES: <https://www.nytimes.com/2011/07/20/business/media/alex-steinweiss-originator-of-artistic-album-covers-dies-at-94.html> adresinden alındı

KARA, E. (2010). RESİM SANATI BAĞLAMINDA LİTOGRAFI. *MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ RESİM ANA SANAT DALI RESİM PROGRAMI*, 5.

KARA, Ö. (2008). 1950 VE 1980 YILLARI ARASINDAKİ GÖRSEL SANAT VE TASARIM AKIMLARININ MÜZİK ALBÜM PLAK KAPAKLARINA YANSIMALARI VE GRAFİK EĞİTİMİNDE YERİ. *HACETTEPE GRAFİK ANASANAT DALI*, 86.

KARAARSLAN, E. (2019). Gravür ve litografide grafik tasarım ilişkileri. *İstanbul Arel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Grafik Tasarım Ana Bilim Dalı*, 5.

MANGOLİN, V. (2014). AMERICAN JAZZ ALBUM COVERS IN THE 1950s AND 1960s. *PRINTMAG*, 221.

MARKS, B. (2016, 09 29). *Music of the Presses: How an L.A. Printer Kept the Art of the Album Cover Alive*. COLLECTORS WEEKLY: <https://www.collectorsweekly.com/articles/music-of-the-presses/> adresinden alındı

MCCRAY, W. (2020). *Making Art Work How Cold War Engineers and Artists Forged a New Creative Culture*. Massachusetts: MIT PRESS.

MILLER, J. (2021, 09 29). *Greatest album photography: Wish You Were Here by Pink Floyd*. AMATEURPHOTOGRAPHER: <https://amateurphotographer.com/iconic-images/greatest-album-photography-wish-you-were-here-pink-floyd/#:~:text=The%20core%20idea%20for%20the,getting%20burnt%20in%20the%20deal> adresinden alındı

ÖZTÜRK, O. (2016). *DÜNYA MİTOLOJİSİ*. İSTANBUL: NİKA YAYIN EVİ.

PATTON, A. (2023). *Behind the Explosive Cover of Led Zeppelin's 1969 Self-Titled Debut Album*. AMERICAN SONG WRITER: <https://americansongwriter.com/behind-the-explosive-cover-of-led-zeppelins-1969-self-titled-debut-album/> adresinden alındı

POWELL, A. (2014). *AUBREY POWELL*. http://www.aubreypowell.com/AUBREY_POWELL.html adresinden alındı

RANDAL, M. (2014, 09 24). *BANKSY FOR BLUR*. WIDEWALLS: <https://www.widewalls.ch/magazine/think-tank-1> adresinden alındı

RAU

COURT. (1832). *A MANUAL OF LITHOGRAPHY OR MEMOIR ON THE LITHOGRAPHICAL EXPERIMENTS MADE IN PARIS, AT THE ROYAL SCHOOL OF THE ROADS AND BRIDGES*. 135: HARVARD FINE ART LIBRARY.

REISCH, G. A. (2007). *PINK FLOYD AND PHILOSOPHY: CAREFUL WITH THAT AXIOM, EUGENE*. Chicago: Open Court Publishing.

SENEFELDER, A. (1819). *A Complete Course of Lithography*. NEW YORK: DA CAPO PRESS.

stpaulsgallery. (2007). *stpaulsgallery*. <https://stpaulsgallery.com/product/the-beatles-print-peter-blake/> adresinden alındı

streetartbio. (2009). *BANKSY*. streetartbio: <https://www.streetartbio.com/artists/banksy/> adresinden alındı

SWEETING, A. (2013, Nisan 19). *The Guardian*. Storm Thorgerson obituary: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2013/apr/18/storm-thorgerson-dies-69-designer-of-album-covers-for-pink-floyd> adresinden alındı

The Remington Site. (2024, 01 15). *The Remington Site*: <http://www.soundfountain.org/rem/remcovart.html> adresinden alındı

TÜRK, A. (2021). *ANDY WARHOL VE YEMEK FORMLARI*. ANKARA: International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR).

Vrielink, G.-J. (2021, 01 05). *poppodiumboerderij*. THE STORY BEHIND THE RECORD COVER: ANIMALS (1977) - PINK FLOYD: <https://poppodiumboerderij.nl/en/nieuws/verhaal-achter-de-platenhoes-animals-1977-pink-floyd/> adresinden alındı

WALL, D. (2019, 09 02). *Inside the work: A photo essay with Radiohead art collaborator Stanley Donwood*. THAMES AND HUDSON: <https://thamesandhudson.com/news/inside-the-work-a-photo-essay-with-radiohead-art-collaborator-stanley-donwood/> adresinden alındı

WILDE, A. *BADMEANiNGOOD* by Austin Wilde x Banksy. MARKERS PLACE: <https://rare.makersplace.com/2022/09/26/badmeaningood-by-austin-wilde-x-banksy-3/> adresinden alındı

WILLIAMS, E. (2008, 05 11). *Stanley Donwood Fleet Street Linocut*. creativereview:
<https://www.creativereview.co.uk/stanley-donwood-fleet-street-linocut/> adresinden
alındı

WOLFY, R. J. (1980). *EARLY AMERICAN MUSIC ENGRAVING AND PRINTING*.
CHICAGO: UNIVERSITY OF ILLINOIS, FIRST EDITION.

YILMAZ M., Ö. S. (2019). PİNK FLOYD ALBÜM KAPAKLARININ GOSTERGE BİLİM
İLKELERİNE GÖRE İNCELENMESİ. *SANAT DERGİSİ*, 57-63.

ZWIRNER, D. *RAYMOND PATTIBON*. DAVID ZWIRNER:
<https://www.davidzwirner.com/artists/raymond-pettibon> adresinden alındı

GÖRSEL KAYNAKLARI

Görsel 1.1. <https://blogs.bl.uk/music/2021/10/lithography-and-the-satirical-song-sheet.html>

Görsel 1.2. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Gloria_G.O._13078b.jpg

Görsel 1.3. <http://www.soundfountain.org/rem/remcovart.html>

Görsel 1.4. <https://rateyourmusic.com/release/album/richard-rodgers/smash-song-hits-by-rodgers-and-hart/>

Görsel 1.5. <https://www.besteveralbums.com/thechart.php?a=123693>

Görsel 1.6. https://en.wikipedia.org/wiki/Boogie_Woogie_%28album%29

Görsel 1.7. https://uk.news.yahoo.com/dark-side-moon-50-album-160355607.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAACYlYfQK8nx77pXgfGVRp9jGtDLZg2_8D9WP8sLkvll71jxkqCEuiWTNmYY87AL8sZ8bnjoVDarbBmSd90hE36mtZEYAJ38Dtfwt5ubm0tu3sxIohoItmMZMdRupHu7XIMkzGaFmGFlvZlYu4s8DTFeMjskn5CtqqqEPSKTngmpI

Görsel 1.8. <https://recordart.net/2016/09/18/alex-steinweiss-the-inventor-of-the-illustrated-record-cover/>

Görsel 2.1. <https://www.discogs.com/release/11549383-Carlos-Ch%C3%A1vez-A-Program-Of-Mexican-Music>

Görsel 2.2. <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2024/contemporary-day-auction-3/1-57-giant-size-5-works>

Görsel 2.3. <https://www.corriere.it/spettacoli/cards/andy-warhol-musica-banana-made-italy-loredana-berte/peel-slowly-and-see.shtml>

Görsel 2.4. <https://vinyl-records.nl/rolling-stones/rolling-stones-sticky-fingers-zipp-zipper-vinyl-album.html>

Görsel 2.5. <https://www.discogs.com/master/387691-Paul-Anka-The-Painter>

Görsel 2.6. <https://www.discogs.com/it/release/11863591-The-Rolling-Stones-Love-You-Live>

Görsel 2.7. https://en.wikipedia.org/wiki/Live_at_Carnegie_Hall_%28Liza_Minnelli_album%29#/media/File:Cover_Liza_Live_at_Carnegie_Hall.jpg

Görsel 2.8. <https://www.discogs.com/master/99305-Diana-Ross-Silk-Electric>

Görsel 2.9. https://rateyourmusic.com/artist/peer_raben

Görsel 2.10. https://en.wikipedia.org/wiki/Menlove_Ave.

Görsel 2.11. <https://www.discogs.com/release/437992-Aretha-Franklin-Aretha>

Görsel 2.12. <https://www.artrepublic.com/products/peter-blake-sgt-peppers-lonely-hearts-club-band>

Görsel 2.13.

https://www.moma.org/collection/works/189340?classifications=any&date_begin=Pre-1850&date_end=2020&q=led+zeppelin&utf8=%E2%9C%93&with_images=1

Görsel 2.14. <https://www.moma.org/collection/works/185416>

Görsel 2.15. <https://i.ebayimg.com/images/g/9gQAAOSwysxhzPac/s-l1200.webp>

Görsel 2.16. <https://www.moma.org/collection/works/189476>

Görsel 2.17. <https://vinyl-records.nl/pink-floyd/pink-floyd-animals-made-in-germany-vinyl-lp-album.html>

Görsel 2.18. <https://hypergallery.com/products/led-zeppelin-in-through-the-out-door>

Görsel 2.19. <https://www.discogs.com/release/3963099-Led-Zeppelin-In-Through-The-Out-Door/image/SW1hZ2U6MTgxNDM3NjM=>

Görsel 2.20. <https://www.abebooks.com/first-edition/Talking-Heads-Speaking-Tongues-Special-Limited/1136625035/bd>

Görsel 2.21. <https://www.discogs.com/release/1618676-The-Offs-First-Record>

Görsel 2.22. <https://www.moma.org/collection/works/191041>

Görsel 2.23. <https://www.discogs.com/es/release/383898-Blur-The-Best-Of>

Görsel 2.24.

https://en.wikipedia.org/wiki/Think_Tank_%28Blur_album%29#/media/File:Think_tank_album_cover.jpg

Görsel 2.25. <https://www.getabanksy.com/store-get-a-banksy/badmeaningood-set>

Görsel 2.26. <https://www.discogs.com/release/726882-Thom-Yorke-The-Eraser>

Görsel 2.27. <https://www.collectorsweekly.com/articles/music-of-the-presses/>

Görsel 2.28. <https://thelincolnite.co.uk/2022/10/collection-museums-rocking-new-music-exhibition-celebrates-iconic-album-covers/>

Görsel 2.29. <https://news.stonybrook.edu/oncampus/on-the-record-album-cover-show-tracks-sbu-music-history/>

Görsel 2.30. <https://www.birkenhead.news/funny-and-bizarre-record-cover-exhibition-opens-at-the-williamson/>

Görsel 2.31. <https://www.nationalprintmuseum.ie/green-sleeves-an-exhibition-of-the-irish-printed-album-cover/>

Görsel 2.32. <https://www.alamy.com/stock-photo-london-uk-24092015-two-sothebys-employees-handle-a-screenprint-of-88345914.html?imageid=F900E417-1DD7-4AB4-BDCB-5E2F4C5E59CF&p=205211&pn=3&searchId=111050be1853516946adfc3608b99b22&searchtype=0>

Görsel 2.33. https://www.moma.org/explore/inside_out/2015/01/08/sound-and-vision-a-making-music-modern-virtual-tour-and-playlist/

Görsel 2.34. <https://www.groningermuseum.nl/en/art/exhibitions/hipgnosis>